

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра міжнародної економіки

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

міжнародної економіки

доктор економічних наук, професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Лойко Валерія Вікторівна

(П.І.Б.)

(підпис)

«08» грудня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ
ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

«Міжнародна економіка»

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Галузь знань: 05 Соціальні та
поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Кваліфікація: магістр з економіки

Виконав

студент групи МЕМ-1-24-1.4д

(шифр групи)

Давидов Михайло Костянтинович

(П.І.Б.)

(підпис)

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Сундук Анатолій Миколайович

(П.І.Б.)

(підпис)

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра міжнародної економіки

Освітній ступінь – *магістр*

Галузь знань - *05 «Соціальні та поведінкові науки»*

Спеціальність – *051 «Економіка»*

Освітньо-професійна програма – *«Міжнародна економіка»*

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри міжнародної економіки,
доктор економічних наук, професор

_____ Валерія ЛОЙКО

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ**
Давидова Михайла Костянтиновича

1. Тема роботи: «Міжнародний досвід функціонування державних банків в умовах війни: проблеми і перспективи розвитку»

керівник роботи: доктор економічних наук, професор Сундук А. М.
затверджені розпорядженням ФЕУ від “___” ___ 2025 року №

2. Строк подання студентом роботи: 08 грудня 2025 року

3. Вихідні дані: періодичні та наукові видання, монографії, статті, інтернет-джерела, законодавчі та нормативні документи, статистичні дані.

3. Основні завдання: вивчення міжнародного досвіду функціонування державних банків у період збройних конфліктів, розробка рекомендацій щодо підвищення стійкості й ефективності державних банків України в умовах війни та післявоєнного відновлення.

4. Пояснювальна записка: складається із трьох розділів

5. Графічні матеріали: Таблиці.

6. Дата видачі завдання «1» травня 2025 р.

Науковий керівник

Доктор економічних наук, професор
Анатолій СУНДУК

А.Сундук

Завдання прийняв до виконання

М.Давидов Михайло ДАВИДОВ

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

студента групи МЕМ-1-24-1.4д

Давидова Михайла Костянтиновича

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи «Міжнародний досвід функціонування державних банків в умовах війни: проблеми і перспективи розвитку»

№ зп	Види роботи, завдань, заходів	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Постановка задачі. Предмет, мета, завдання	1.05.-9.05.2025	Виконано
2	Робота з джерелами за темою роботи	10.05.-24.05.2025	Виконано
3	Визначення змісту кваліфікаційної роботи	25.05-30.05.2025	Виконано
4	Теоретико-методичний розділ:	1.06.-30.06.2025	Виконано
	- Роль державних банків у національних економіках	1.06.-9.06.2025	Виконано
	- Теоретичні підходи до функціонування банків у період збройних конфліктів	10.06-19.06.2025	Виконано
	- Міжнародні організації про стабільність банківського сектору у кризових ситуаціях й аналітичний огляд сучасних досліджень з теми	20.06.-28.06.2025	Виконано
	Висновки до розділу 1	30.06.2025	Виконано
5	Дослідницько-аналітичний розділ:	1.09. – 9.10.2025	Виконано
	- Особливості банківської системи в країнах, що пережили воєнні конфлікти	1.09 – 15.09.2025	Виконано
	- Функціонування державних банків у Хорватії, Боснії і Герцеговині та Сербії	26.-09.- 30.09.2025	Виконано
	- Практика Сирії та Іраку: фінансова система під впливом тривалої війни та санкцій	1.10-8.10.2025	Виконано
	Висновки до розділу 2	9.10.2025	Виконано
6	Проектно-рекомендаційний розділ:	10.10. – 16.12.2025	Виконано
	- Сучасний стан державного банківського сектора України в умовах війни	10.10-20.10.2025	Виконано
	- Визначення основних викликів для українського банківського сектору	27.10. -9.11.2025	Виконано
	- Застосування міжнародного досвіду: можливості адаптації успішних практик і Рекомендації щодо підвищення стійкості та ефективності державних банків в Україні	10-26.11.2025	Виконано
	Висновки до розділу 3	26.12.2025	Виконано
7	Висновки	28.11.2025	Виконано
8	Оформлення кваліфікаційної роботи	1-4.12.2025	Виконано
9	Подання роботи на відзив	4.12.2025	Виконано
10	Рецензування	5.12.2025	Виконано
11	Підготовка до захисту	8-11.12.2025	Виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи	15.12.2025	Виконано

«Затверджую»
Науковий керівник

А. Сундук (підпис)
Сундук А. М.

Індивідуальний план склав

Давидов
(підпис студента)
Давидов М. К.

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної магістерської роботи
студента Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Давидова Михайла Костянтиновича
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Тема **«МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ
БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

Загальний обсяг роботи складає 63 сторінки.
Містить 4 таблиці, 0 рисунків, 66 літературних джерел, 0 додатків.

Актуальність теми зумовлена тим, що досвід державних банків у Боснії і Герцеговині, Хорватії, Сербії, Сирії та Іраку показує: грамотне поєднання державної підтримки, гнучкої кредитної політики, модернізації механізмів ризик-менеджменту та структурних реформ дозволяє банківським системам зберігати працездатність навіть у періоди глибоких потрясінь. Водночас в Україні бракує комплексних робіт, що системно досліджують вплив війни на державні банки та визначають можливості адаптації іноземних практик до сучасних умов відновлення та розвитку економіки. Це обумовлює необхідність наукового аналізу міжнародного досвіду, виявлення його релевантних елементів і формування практичних рекомендацій для українських державних банків.

Метою дослідження є комплексне вивчення міжнародного досвіду функціонування державних банків у період збройних конфліктів та розробка рекомендацій щодо підвищення стійкості й ефективності державних банків України в умовах війни та післявоєнного відновлення; проаналізувати специфіку роботи банківських секторів у країнах, що пройшли через війну; дослідити особливості функціонування державних банків у Хорватії, Боснії і Герцеговині, Сербії, Сирії та Іраку; визначити ключові виклики для українського банківського сектору в умовах війни; узагальнити можливості адаптації успішних міжнародних практик; запропонувати стратегічні напрями розвитку державних банків України.

Об'єктом дослідження є функціонування державних банків у часи збройних зіткнень, тобто система їх роботи, їхня роль у фінансовому секторі та економіці країн, що переживають війну або повоєнне відновлення.

Предметом дослідження є міжнародний досвід, механізми, моделі, інструменти та практики функціонування державних банків у країнах, що пережили війну, а також можливості їх адаптації для підвищення стійкості та ефективності державних банків України. Це конкретні підходи, виклики та рішення, що визначають управління та розвиток державних банків у воєнний і повоєнний часи.

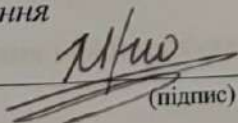
У першому розділі розкриваються основні поняття та функції державних банків, їхня роль у економіці та фінансовому секторі, а також теоретичні підходи до їх роботи під час збройних зіткнень. Вивчаються рекомендації міжнародних організацій щодо забезпечення фінансової стабільності та узагальнюються сучасні наукові дослідження, що формують методологічну базу для подальшого практичного аналізу.

У другому розділі здійснено порівняльний аналіз банківських систем країн, що пережили війни та збройні зіткнення, зокрема розглянуто практики державних банків у Хорватії, Боснії і Герцеговині, Сербії, Сирії та Іраку. На основі аналізу їхніх рішень, моделей стійкості та адаптації до воєнних умов формується узагальнений міжнародний досвід, придатний для подальшого застосування.

У третьому розділі оцінюється поточний стан українських державних банків під час війни та визначаються основні виклики для їхнього функціонування. На основі вивчених іноземних кейсів формуються можливості адаптації ефективних практик і пропонуються стратегічні напрями розвитку, спрямовані на посилення стійкості та ефективності банківського сектору України.

Ключові слова: державні банки, фінансовий сектор, повоєнне відновлення, збройні зіткнення

Студент —


(підпис)

Давидов Михайло Костянтинівч
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	
1.1. Роль державних банків у національних економіках.....	11
1.2. Теоретичні підходи до функціонування банків у період збройних конфліктів.....	18
1.3. Міжнародні організації про стабільність банківського сектору у кризових ситуаціях.....	20
1.4. Аналітичний огляд сучасних досліджень з теми.....	22
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: АНАЛІЗ KEYCІВ.....	
2.1. Особливості банківської системи в країнах, що пережили воєнні конфлікти.....	25
2.2. Функціонування державних банків у Хорватії, Боснії і Герцеговині та Сербії.....	29
2.3. Практика Сирії та Іраку: фінансова система під впливом тривалої війни та санкцій.....	34
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ.....	
3.1. Сучасний стан державного банківського сектору України в умовах війни.....	40
3.2. Визначення основних викликів для українського банківського сектору.....	42

3.3. Застосування міжнародного досвіду: можливості адаптації успішних практик.....	
3.4. Рекомендації щодо підвищення стійкості та ефективності державних банків в Україні.....	48
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Сучасні воєнні конфлікти створюють безпрецедентні виклики для фінансових систем, а державні банки відіграють у цих умовах особливу роль, забезпечуючи макрофінансову стабільність, підтримку критичної інфраструктури та реалізацію державних програм. Для України, яка з 2022 року функціонує в умовах повномасштабної війни, питання стійкості державних банків набуває стратегічного значення. Банківська система зазнає комплексного впливу — зростання кредитних ризиків, зменшення ділової активності, пошкодження інфраструктури, коливання ліквідності, зміни у структурі попиту на фінансові послуги. За таких умов вивчення міжнародного досвіду країн, що вже проходили через воєнні кризи, дає можливість сформуванню науково обґрунтованих підходів до підвищення ефективності та стійкості державного банківського сектору України.

Актуальність теми зумовлена тим, що досвід державних банків у Боснії і Герцеговині, Хорватії, Сербії, Сирії та Іраку показує: грамотне поєднання державної підтримки, гнучкої кредитної політики, модернізації механізмів ризик-менеджменту та структурних реформ дозволяє банківським системам зберігати працездатність навіть у періоди глибоких потрясінь. Водночас в Україні бракує комплексних робіт, що системно досліджують вплив війни на державні банки та визначають можливості адаптації іноземних практик до сучасних умов відновлення та розвитку економіки. Це обумовлює необхідність наукового аналізу міжнародного досвіду, виявлення його релевантних елементів і формування практичних рекомендацій для українських державних банків.

Метою дослідження є комплексне вивчення міжнародного досвіду функціонування державних банків у період збройних конфліктів та розробка рекомендацій щодо підвищення стійкості й ефективності державних банків України в умовах війни та післявоєнного відновлення. Для досягнення цієї мети в роботі

вирішуються такі основні завдання: теоретично обґрунтувати функції та роль державних банків у кризових умовах; проаналізувати специфіку роботи банківських секторів у країнах, що пройшли через війну; дослідити особливості функціонування державних банків у Хорватії, Боснії і Герцеговині, Сербії, Сирії та Іраку; визначити ключові виклики для українського банківського сектору в умовах війни; узагальнити можливості адаптації успішних міжнародних практик; запропонувати стратегічні напрями розвитку державних банків України.

Особливе місце у структурі дослідження посідає формування практичних рекомендацій, які ґрунтуються на зіставленні досвіду різних країн та потреб української економіки. На основі проведеного аналізу запропоновано три ключові напрями підвищення стійкості державних банків України. Перший – підвищення капіталізації, що забезпечує фінансову стійкість у воєнний період та дозволяє компенсувати збільшення непрацюючих кредитів. Другий – удосконалення системи управління ризиками та кредитної політики, адаптованої до реалій воєнного часу. Третій – поетапна повторна приватизація націоналізованих банків та збереження банку розвитку, що відповідає моделям, успішно реалізованим у Хорватії та Боснії. Зазначені пропозиції формують комплексний підхід, спрямований на збільшення ефективності державного банківського сектору та підвищення його здатності підтримувати економіку у воєнний та післявоєнний періоди.

Структура роботи відповідає поставленій меті. У першому розділі викладено теоретико-методологічні засади функціонування державних банків у кризових умовах та сучасні підходи до забезпечення їх стійкості. Другий розділ присвячений аналізу міжнародного досвіду, розгляду історичних кейсів та порівнянню практик різних країн. У третьому розділі сформовано оцінку сучасного стану державних банків України, визначено ключові виклики та обґрунтовано можливості застосування міжнародних підходів для розробки стратегічних рекомендацій.

Таким чином, робота поєднує теоретичні, аналітичні та прикладні аспекти, що дозволяє комплексно дослідити функціонування державних банків у період

війни та сформувані практичні пропозиції, здатні сприяти зміцненню фінансової системи України.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

1.1. Роль державних банків у національних економіках

Державні банки посідають особливе місце у фінансових системах багатьох країн. На відміну від комерційних банків, ключова мета яких – отримання якомога більшого прибутку, державні банки мають ширший спектр суспільно важливих функцій, а насамперед їхня діяльність спрямована на забезпечення фінансової стабільності економіки країни. Державні банки часто виступають «яірною установою» у банківському секторі: підтримують ліквідність у часи фінансових криз; урівноважують фінансові ринки коли приватні банки скорочують активність або зазнають значних збитків; є провідними виконавцями державних програм й ініціатив, покликаних забезпечити підтримку населення країни у кризових умовах. Досвід країн Азії та Європи показує, що за умови правильного управління, державний банк може суттєво посприяти спокійному перебігу кризи: значні банки самим лише фактом своєї стабільної роботи здатні зняти чи повністю усунути панічні настрої серед населення, оскільки для населення їхня стала робота асоціюється зі стабільністю самої держави та надійністю державних гарантій.

Загалом, можна виділити такі чинники впливу, які роблять державні банки вкрай важливими та вагомими для національних економік:

1. Реалізація державної економічної та соціальної політики – через державні банки уряди можуть цілеспрямовано впливати на пріоритетні напрями розвитку:
 - Фінансування інфраструктурних проєктів;
 - Кредитування малого та середнього бізнесу;
 - Підтримка аграрного сектору;
 - Утілення програм доступного житла;

- Підтримка експорту через спеціалізовані кредитні продукти;
- Тощо

Такі програми часто є малоприбутковими (якщо й приносять якийсь прибуток) або доволі ризикованими для приватних банків, тому державні банки закривають ці прогалини на ринку.

2. Забезпечення доступності фінансових послуг (фінансова інклюзія) – у багатьох країнах державні банки:

- Забезпечують доступ до банківських послуг у віддалених місцевостях і поселеннях з настільки незначною кількістю населення, що прибуткова діяльність для приватних банків там неможлива;
- Підтримують низькі тарифи на фінансові послуги для суспільно вразливих верств населення, які зазвичай не можуть скористатися ним в повному обсязі;
- Сприяють підвищенню рівня безготівкових розрахунків та оцифруванню фінансових операцій в країні, що суттєво збільшує можливості для отримання цих послуг населенням.

Таким чином, вони здатні суттєво зменшити нерівність у доступі до фінансової інфраструктури та сприяти пожвавленню економічної активності населення.

3. Контрциклічне кредитування – під час економічних спадів та на початку воєнних дій банки, що перебувають у приватній власності, зазвичай різко обмежують або ж повністю зупиняють кредитування через стрімке зростання ризиків. Державні банки, навпаки, можуть збільшувати обсяги кредитів, що:

- Підтримує виробництво й допомагає зберегти робочі місця;
- Сприяє збереженню інвестицій у стратегічні галузі;
- Підтримує споживчий попит на докризових рівнях.

Це допомагає суттєво пом'якшити економічні коливання в країні та сприяє скороченню тривалості деяких криз.

4. Підтримка стратегічних секторів економіки – державні банки фінансують ті галузі, що мають велику значущість для національної безпеки або економічного розвитку, зокрема:

- Енергетику, насамперед – зведення та обслуговування об'єктів енергетичної генерації;
- Оборонну промисловість, що особливо важливо для воюючих країн;
- Транспортні перевезення та логістику;
- Інноваційне технологічне виробництво.

Для приватних банків такі сектори можуть бути занадто капіталомісткими у кризові часи або ж супроводжуватися політичними ризиками – у мирні часи.

5. Урівноваження суперництва на ринку банківських послуг – наявність на банківському ринку країни потужних державних банків може стримати монополізацію цього ринку, знизити кредитні ставки приватних банків завдяки суперництву (адже державні банки, часто незалежні від умов, що склалися на фінансових ринках, мають багато конкурентних переваг); підвищувати якість банківських послуг на ринках, де вони не розвинені. У деяких країнах державні банки встановлюють «еталонні умови», на які орієнтуються фінансові установи у приватних руках.

6. Підтримка бюджетної системи – державні банки нерідко обслуговують виконання державного бюджету, виплати соціальної допомоги, втілюють інвестиційні програми держави. Також вони можуть викуповувати державні цінні папери, допомагаючи уряду покривати нестачу державного бюджету.

Загалом, державні банки мають дуже великий вплив і вагу для підтримки фінансової стабільності країни, надто – у кризових умовах, зокрема таких, як війна. Завдяки державній підтримці вони можуть залучати значні ресурси й тримати високий рівень ліквідності, навіть коли приватні банки обмежують свою діяльність. Це дає їм змогу залишатися надійними кредиторами та виступати

буфером для економіки. Так, в українському Звіті про фінансову стабільність зазначається, що банківська система зберігає операційну стійкість, ліквідність і платоспроможність навіть за складних умов війни.[1] Окрім того, державні банки сприяють підтримці необхідних рівнів довіри до фінансової системи держави, оскільки населення й бізнес часто розглядають їх як «тихий острівець безпеки» в економіці: вони можуть виступати кредитором останньої інстанції, маючи доступ до державних ресурсів або особливих схем рефінансування. Саме завдяки таким банкам можна пом'якшити шоки, що виникають під час фінансових або системних криз.

Також держава через державні банки може координувати макропруденційну політику з іншими регуляторами. В Україні існує Рада з фінансової стабільності, яка об'єднує Національний банк, Міністерство фінансів, комісії з цінних паперів тощо, щоб спільно виявляти системні ризики й вживати заходів для їхньої нейтралізації [2]. Це важливо, оскільки навіть державні банки можуть зазнавати ризиків, проте узгодження з регуляторами антикризових дій допомагає зменшувати можливість поширення кризових явищ на всю фінансову систему. Через державні банки уряд також має змогу безпосередньо впливати на кредитування стратегічних секторів економіки, що може бути нерентабельно для приватних банків. Державні банки сприяють фінансуванню пріоритетних галузей – таких як інфраструктурні проекти, аграрний сектор, промислове виробництво або соціальне житло – через кредити на пільгових або довгострокових умовах [3, 4]. За цим стоїть і державна фінансова політика: кредити від державних банків використовуються як засіб сприяння економічному зростанню країни. У контексті війни вага державних банків стає ще більш відчутною, адже вони надають необхідні фінансові ресурси підприємствам, котрі потерпають через воєнні ризики, допомагають зберегти робочі місця та підтримують економічну активність. В умовах війни банківське кредитування є одним з провідних механізмів підтримки економіки [5].

Також державні банки можуть виконувати соціальну функцію, спрямовуючи кошти на програми допомоги населенню або субсидоване кредитування.

Наприклад, вони можуть підтримувати малий і середній бізнес, надавати кредити на житло або бізнес-ініціативи, які мають соціальне значення, але не є надзвичайно прибутковими. Такий підхід дозволяє державі реалізовувати свою економічну політику через фінансову систему без прямих бюджетних витрат або лише з частковим бюджетним покриттям. Державні банки можуть суттєво сприяти фінансовій інклюзії, відкриваючи доступ до фінансових послуг тим верствам населення, які менш цікаві приватним установам. У багатьох регіонах – особливо віддалених або малозабезпечених – держбанки можуть забезпечити доступ до основних банківських послуг, тоді як приватні банки не розгортають філії через низьку рентабельність. Ця роль особливо важлива для підтримки грошової участі населення в економіці та зменшення «безгрошових зон». До того ж, окрім фізичної присутності, державні банки часто надають доступ до цифрових сервісів, що робить банківські послуги доступнішими та зручнішими. Це може бути особливо корисним для вразливих груп населення, які мають обмежений доступ до фізичних відділень: пенсіонери, малозабезпечені сім'ї, люди в сільській місцевості тощо. За даними досліджень, розвиток дистанційного банкінгу в держбанках – один із напрямів, який значно підвищує охоплення населення. Фінансова інклюзія, яку здатні забезпечувати державні банки, має ще одну перевагу – соціальну справедливість. Державні банки мають фінансові ресурси та можливості пропонувати послуги для малозабезпечених верств населення, малих і середніх підприємств на початкових рівнях розвитку, а також людей, які зазвичай не можуть отримати доступ до комерційних кредитів, на набагато вигідніших умовах, ніж це роблять банки у приватній власності (якщо вони взагалі пропонують такі послуги). Це сприяє зменшенню соціальної нерівності, підвищенню загального рівня добробуту населення. Також це сприяє створенню «соціальних ліфтів», а саме активному включенню значної частки населення в економічні процеси, збільшуючи його економічну активність та збільшуючи можливості населення отримувати кращу освіту, медичні послуги тощо.

Державні банки виступають важливим контрциклічним інструментом, особливо під час економічних спадів або шоків. Коли приватні банки зменшують кредитування через зростання ризиків, державні банки можуть нарощувати обсяги кредитів – вони можуть надавати пільгові або довгострокові позики, підтримуючи економіку в кризові моменти за рахунок ресурсів, які їм надає держава. Це допомагає пом'якшувати негативні циклічні коливання, знижуючи ризик системної кризи. Контрциклічне кредитування державними банками також має соціальну вагу: завдяки йому зберігаються робочі місця, підтримується виробництво та споживчий попит, навіть коли приватний сектор не в змозі інвестувати. За таких умов державні банки можуть відігравати роль «економічного локомотива», інвестуючи в проєкти стратегічної важливості або значної соціальної значущості, що їх уникають інші банки. Проте така модель не позбавлена ризиків, адже держава має ретельно контролювати портфель позик державних банків, щоб уникнути надмірного накопичення проблемних активів. Водночас контрциклічне кредитування має бути узгоджене з макропруденційними заходами та грошово-кредитною політикою, щоб підтримка економіки не спричинила надмірної інфляції або фінансової нестабільності.

Державні банки особливо ефективні в фінансуванні стратегічно важливих галузей, котрі не завжди привабливі для приватного капіталу. Наприклад, вони можуть надавати кредити на інфраструктурні проєкти, енергетику, оборонну промисловість, високотехнологічні виробництва або розвиток сільського господарства. За рахунок участі держави вони здатні приймати більші ризики або пропонувати вигідніші умови на довші строки, ніж це роблять комерційні банки – таким чином вони сприяють втіленню державної економічної політики і стимулюють інвестиції в критично важливі галузі. У контексті російського вторгнення в Україну ця роль стає особливо актуальною: науковці зазначають, що державні банки здатні активізувати кредитування пріоритетних секторів, підтримуючи компанії, які є важливими для економічного відновлення або безпеки держави.[6] Такі проєкти можуть мати низьку рентабельність або високий ризик,

тому приватні банки неохоче надають їм фінансування. До всього, державні банки можуть виступати рушіями інноваційного розвитку в кризові часи, інвестуючи в інновації та науково-технічні проекти за умов, коли іноземні інвестиції не є доступними. Наявність державних банків може мати подвійний вплив на суперництво в банківській системі. З одного боку, сильні державні банки можуть сприяти конкуренції, оскільки своєю присутністю вони змушують приватні банки підвищувати якість надаваних послуг або пропонувати кращі умови [7]. Приміром, Світовий банк підкреслює, що державні банки з прозорим управлінням та незалежними наглядовими радами можуть залишатися конкурентоздатними й стимулювати ринкову конкуренцію навіть в умовах гострих криз, коли банки у приватній власності вразливі. З іншого боку, державні банки іноді мають набагато більший доступ до державних коштів або урядових програм, що може створювати бар'єри для приватних банків. Антимонопольний комітет України у своєму дослідженні виявив, що деякі сегменти банківських послуг обслуговуються виключно державними банками, що відчутно стримує суперництво та порушує принцип конкурентного нейтралітету [8]. Нормативно-правове регулювання має вирішальне значення для підтримки здорової конкуренції. Дослідники звертають увагу на потребу в чітких антимонопольних механізмах, які запобігатимуть надмірній концентрації влади та преференціям державного сектору [9]. У довгостроковій перспективі це допомагає не лише зберегти баланс на ринку, а й заохочує приватні банки до інновацій та ефективнішої роботи. Світовий банк у своїх публікаціях підкреслює, що державні банки з прозорим корпоративним управлінням можуть бути конкурентоспроможними і виступати каталізаторами зростання економіки [7].

Проте домінування державних банків також здатне підірвати здорову конкуренцію. За даними Антимонопольного комітету України, існують виключні повноваження деяких державних банків, які надають їм перевагу у доступі до певних сегментів, зокрема агентських чи соціальних виплат, що обмежує конкуренцію з боку приватних фінустанов [8, 10]. Крім того, нормативно-правові

механізми недостатньо стримують концентрацію державного капіталу, що може призводити до зростання ризику ринкової влади одних гравців. Значна частка активів банківської системи належить державним установам – це також впливає на загальну структуру конкуренції. Так, згідно з дослідженням, чотири державні банки забезпечують майже 60 % ринку бізнес-кредитування, що створює для них домінуючі позиції, особливо в сегментах, пов'язаних з держсектором чи критичною інфраструктурою [11]. При цьому існують заклики до реформування структури державних банків, зокрема через удосконалення наглядових рад і обмеження державної частки, щоб зробити їх більш ефективними та збалансованими учасниками ринку [7].

Антимонопольні органи виступають із рекомендаціями, спрямованими на підвищення конкуренції. Зокрема, АМКУ пропонує забезпечити рівні умови для всіх банків, зменшивши преференції для державних установ та відкривши агентські права іншим гравцям ринку. Також експерти звертають увагу, що надмірна концентрація державного капіталу може стати бар'єром для зростання конкуренції й інновацій, якщо не буде належного регулювання [12]. Отже, державні банки можуть як стимулювати конкуренцію, так і стримувати її, залежно від того, як саме вони управляються та регулюються. При правильній корпоративній структурі та прозорому нагляді вони можуть бути потужними конкурентами, але без належного контролю їхня домінуюча роль може створювати ризики для ринку.

1.2. Теоретичні підходи до функціонування банків в умовах збройних зіткнень та війн

Функціонування банківської системи під час збройних конфліктів є надзвичайно складним, але водночас — критично важливим для збереження економічної стабільності країни. Теоретичні підходи до діяльності банків у таких умовах зосереджуються на управлінні ризиками воєнного часу, забезпеченні їхньої ліквідності та підтримці їх соціально-економічних функцій. Державні та системно важливі банки у цих моделях розглядаються як основні врівноважувачі

фінансового ринку та інструменти державної політики. Серед таких підходів можна виокремити наступні:

1. Фінансова стійкість і роль банків як «кредитора останньої надії» – У ході збройних конфліктів банки стають критично важливими для підтримки фінансової стабільності. Банки виступають посередниками, здатними утримувати ліквідність та платоспроможність у кризових умовах. Згідно з моделями контрциклічного банкінгу, державні та системно важливі банки повинні нарощувати кредитування під час економічних спадів, щоб зменшувати негативний вплив на економіку. Умови воєнного часу роблять підтримку банками життєдіяльності промисловості, підприємництва та населення, навіть якщо приватні установи обмежують свою діяльність. Банки виконують функцію кредитора останньої інстанції, що дозволяє їм підтримувати довіру на фінансовому ринку. Теоретично це обґрунтовується моделями системної стійкості: банки, що підтримуються державою або центральним банком, можуть зменшувати ризики панічних банкрутств і забезпечувати безперервність платежів [13].
2. Теорія ризику та управління непередбачуваними шоками – В умовах збройних конфліктів рівень ризику значно зростає: банки стикаються з операційними, кредитними, валютними та регуляторними ризиками. Теоретичні підходи базуються на теорії ризику та невизначеності, де управління ризиками стає ключовим інструментом функціонування. Банки мають адаптувати портфелі активів, збільшувати резерви та підтримувати ліквідність, щоб залишатися платоспроможними. У сучасних дослідженнях пропонується застосовувати стратегії стійкості та адаптивного управління: диверсифікація активів, страхування ризиків, використання цифрових платіжних каналів для зменшення фізичних обмежень, що виникають через бойові дії [14].
3. Соціально-економічна функція банків – Банки у воєнний період не лише фінансові інститути, а й інструменти державної економічної політики.

Теоретично це обґрунтовується моделями державного банкінгу та банків розвитку, де державні банки спрямовують ресурси на критично важливі сектори економіки та соціальні програми. Це включає підтримку малого і середнього бізнесу, надання пільгових кредитів для стратегічних галузей і фінансування інфраструктурних проєктів, які приватні банки не готові кредитувати через високий ризик. Ця роль особливо актуальна під час конфліктів, коли державні банки можуть підтримувати економічну активність та стабільність зайнятості, навіть у зоні бойових дій.

4. Інноваційні та цифрові підходи – Сучасні теоретичні підходи включають використання цифрового банкінгу та фінансових технологій як механізму збереження функціональності у зонах конфлікту. Це включає дистанційне обслуговування клієнтів, мобільні платежі та онлайн-кредитування. Такий підхід дозволяє банкам підтримувати фінансову інклюзію та забезпечувати безперервність фінансових потоків, навіть коли фізичні відділення недоступні.

Таким чином, банки в умовах збройного конфлікту виконують не лише класичну фінансову роль, а й соціально-економічну функцію, підтримуючи населення та стратегічні сектори. Теоретичні підходи допомагають визначити ефективні механізми забезпечення стійкості банків, управління ризиками та збереження ліквідності у надзвичайних ситуаціях.

Реальні практики показують, що застосування контрциклічного кредитування, цифрових сервісів та державної підтримки дозволяє банківській системі залишатися функціональною навіть у зоні бойових дій. Це забезпечує безперервність фінансових потоків, зменшує негативний вплив війни на економіку та підкреслює стратегічну роль банків у кризові періоди.

1.3. Міжнародні організації про стабільність банківського сектору у кризових ситуаціях

Міжнародний валютний фонд (МВФ) є однією з основних організацій, що займається оцінкою ризиків фінансової системи та готує рекомендації щодо її забезпечення та подальшої стабілізації. У Global Financial Stability Report (GFSR) йдеться, що МВФ насамперед вивчає темпи зростання системних ризиків. Наприклад таких, як надмірна оцінка активів, підвищена роль небанківських фінансових установ (NBFI), тиск на державні облігації тощо. Таким чином МВФ попереджає про потенційні кризи та, на основі цих попереджень, рекомендує підвищувати капітальні й ліквідні буфери у банків, а також посилювати моніторинг взаємозв'язків із небанківськими фінансовими структурами. МВФ також активно підтримує Україну під час війни з Росією, зокрема через програму Механізму розширеного фінансування (EFF) [15]. У квітні 2023 року рада директорів МВФ схвалила для України пакет на 15,6 млрд доларів США на 4 роки, щоб допомогти стабілізувати економіку, підтримати державні фінансові інституції й закласти основу для повоєнної відбудови країни у мирні часи [16].

Банк міжнародних розрахунків (BIS) також відіграє фундаментальну роль у формуванні світових стандартів фінансової стабільності. У своїх дослідженнях він підкреслює важливість системного ризику як зовнішнього чинника, що виникає через перехресні з'єднання банків або їхню одночасну експозицію до загальних шоків [17]. У звіті BIS про глобально системно важливі банки (G-SIB) зазначається, що жорсткіші регуляторні вимоги після фінансової кризи 2008 року зменшили ймовірність їхнього банкрутства та підвищили їхню стійкість. Окрім того, BIS досліджує ризики, пов'язані з ланцюгами взаємодії між банками і небанківськими фінансовими інститутами, попереджаючи про значні потенційні загрози для стабільності [18, 19].

Ще одним важливим механізмом міжнародної координації є Віденська ініціатива (Vienna Initiative) [20], що об'єднує міжнародні фінансові інституції, національні регулятори та комерційні банки з країн Центральної та Східної Європи. Ця ініціатива була створена під час світової фінансової кризи 2008-2009 років, аби уникнути хаотичного виведення капіталу з банків Європи та забезпечити узгоджені

дії для підтримки ліквідності та капіталізації дочірніх банків [21]. Віденська ініціатива показала, як міжнародні організації можуть забезпечувати «м'яку координамайданчикцію»: вона надає платформу для обміну актуальною інформацією, планування кризових заходів і спільних рішень без примусу. Завдяки цьому механізму країни з обмеженими ресурсами та незначним запасом міцності мають можливість підсилити свій фінансовий сектор завдяки спільним діям і співпраці з міжнародними партнерами.

Світовий банк (World Bank) також відіграє свою роль у зміцненні банківської стійкості: через свою програму “Financial Stability” він підтримує дії країн, спрямовані на превенцію потенційних криз, вивчення вразливостей фінансових систем і посилення банківського нагляду. Крім того, Світовий банк сприяє створенню засобів, що знижують руйнівний вплив банківських криз — приміром, через технічну допомогу, гранти та кредитування реформ банківського регулювання.

Міжнародні організації також допомагають напрацювати способи та засоби вирішення банківських криз, зокрема механізми їх ефективнішого врегулювання (resolution). Наприклад, у доповіді Ради фінансової стабільності (FSB) висвітлюються «основні атрибути» (Key Attributes) для режимів врегулювання міжнародних банків, які мають запобігати масштабним втратам вкладників і фінансовим шокам [22].

1.4. Аналітичний огляд сучасних досліджень з теми

Сучасні дослідження підкреслюють стабілізуючу роль, яку відіграють державні банки України у фінансовій системі навіть під час тривалої збройної агресії. Приміром, стаття в *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology* вивчає, як державні банки продовжують активно кредитувати державні підприємства, обслуговувати соціальні виплати та підтримувати свою клієнтуру через свою розгалужену мережу, що має критичне значення в умовах тої високої невизначеності [23], у якій перебуває країна станом на сьогодні. Аналіз ліквідності

банківської системи під час війни показує, що ресурси спрямовуються не лише на кредитування, але й на інвестиції в державні цінні папери, що дозволяє державним банкам балансувати між прибутковістю, важливою для здійснення ними своєї операційної діяльності, та безпекою [24].

Водночас, державні фінансові установи стикаються зі значно суттєвішими кредитними ризиками, ніж банки у приватній власності. Наприклад, падіння обсягу кредитування підприємств відбувається зокрема через те, що банки переводять ресурси в “ризик-менш привабливі” інструменти – державні облігації чи депозити НБУ [5]. Це підкреслює необхідність активного державного втручання, гарантій держави та адаптації політики регулятора, щоб стимулювати цільове кредитування.

Ще один важливий напрям – вимірювання фінансової стійкості банківської системи в умовах воєнного стану. У статті Львівського державного університету внутрішніх справ дослідники використовують індекси фінансового стресу та нормативи капіталу, щоб показати, що незважаючи на шок війни, українські банки зберігають достатні буфери капіталу. Поряд із цим, існує і низка ключових ризиків – операційні, кредитні, регуляторні.

Крім того, публікації Мінфіну та НБУ надають більш практичну перспективу: за даними офіційних оцінок, більшість банків – у тому числі державних – залишаються добре капіталізованими, що дає їм можливість продовжувати кредитування навіть за умов тривалої нестабільності [25].

Сучасні дослідження підкреслюють, що державні банки в Україні під час війни виконують не лише фінансову, а й соціально-політичну роль. В умовах збройного конфлікту вони стають ключовими каналами для виплат соціальних допомог, пенсій та зарплат бюджетників, що забезпечує соціальну стабільність і мінімізує ризики масової економічної кризи. Як показує аналіз статей Шпанеля-Юхти та публікацій *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, державні банки залишаються єдиними установами, здатними підтримувати безперервність фінансових послуг на всій території країни, навіть у зонах активних бойових дій [23].

Дослідження останніх років також підкреслюють, що державні банки в умовах війни демонструють високу стійкість капіталу та ліквідності. Наприклад, звіти НБУ за 2024 рік та аналітика Гладчука показують, що банки активно реінвестують в державні облігації та цінні папери, підтримуючи фінансову безпеку й стабільність [26]. Така стратегія дозволяє знизити ризики неплатежів і одночасно сприяє державному фінансуванню критично важливих секторів економіки.

Разом із тим, науковці звертають увагу на високі кредитні та операційні ризики, що зростають у воєнний час. Аналіз Ситник та інших авторів показує, що незважаючи на стабільність основних показників, банки мають справу з підвищеною концентрацією проблемних кредитів і ризиком зниження доходності через обмеження економічної активності [27]. Це робить необхідним тісну координацію державних банків з регуляторами та міжнародними організаціями для мінімізації ризиків та підтримки кредитування ключових секторів.

Крім того, міжнародні дослідження, зокрема звіт OECD, підтверджують, що державні банки відіграють роль стабілізатора фінансової системи навіть у глобальному контексті. В умовах війни вони виступають інструментом державної політики, спрямованої на підтримку економічної стійкості та довгострокового відновлення, включаючи корпоративні кредити та інвестиції в критичні державні проєкти.

Загалом, сучасні дослідження підтверджують, що державні банки в умовах війни виконують комплексну роль: вони стабілізують економіку, забезпечують соціальні виплати та підтримують фінансову безпеку, одночасно стикаючись із значними кредитними та операційними ризиками. Науковці та аналітики сходяться на думці, що ефективність цих банків залежить від збалансованої державної політики, адекватного регуляторного контролю та координації з міжнародними фінансовими інституціями.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: АНАЛІЗ KEYCІВ

2.1. Аналітичний огляд сучасних досліджень з теми

В умовах війни банківський сектор зазнає множинних тисків фінансового, операційного та інституційного характеру. Недавнє дослідження сектору банків у країні, де тривав громадянський конфлікт, показало, що навіть якщо до конфлікту банки були стабільні, згодом різко зростають ризики ліквідності, погіршується якість активів, зростає ризик дефолтів – усе це ставить під загрозу стабільність банківської системи [28].

Оскільки війна спричиняє макроекономічну нестабільність – падіння виробництва, зменшення доходів населення, закриття бізнесів, перебої у торговельних і інвестиційних потоках – банки отримують менше прибутків, але при цьому зіштовхуються зі зростанням кредитних ризиків: значна частина кредитів стає проблемною або просто «завислою» через неспроможність позичальників обслуговувати зобов'язання.

Водночас для банків характерні стреси ліквідності: через війну депозитори часто виводять кошти, відповідно зменшуються нові надходження і банки не можуть залучати ресурси у звичні способи, що загрожує нестачею грошових коштів для виконання своїх зобов'язань. Довгострокові зобов'язання, кредити, конверсія валют, виплати – усе це стає складнішим або майже неможливим. Це може призвести до банкрутств окремих установ або до загальної кризи банківської системи. Цей ефект особливо відчутний під час воєнних зіткнень, де зростання кредитного ризику, ліквідні шоки й економічний спад створюють «смертельну комбінацію» для багатьох банків [29].

Окрім того, війна часто руйнує фізичну і технологічну інфраструктуру, на якій тримається банківське обслуговування: відділення, операційні підрозділи, інкасація, логістика, додаткові канали зв'язку тощо. Це значно ускладнює або унеможливорює стандартні банківські операції – видачу та прийом готівкових

коштів, їхнє переміщення, обслуговування клієнтів. У таких умовах банкам доводиться або суттєво скорочувати діяльність, або шукати альтернативні формати роботи. Це є однією з ключових проблем для банків під час війн.

Окремо слід зазначити, що війна підриває довіру населення до банків. Населення, переживаючи невпевненість, може масово забирати депозити, переводити заощадження в іноземну валюту, у «тінь» або за кордон, що виливається у недостатню капіталізацію банків і зростання дефіциту ліквідності. В Україні, як показують дослідження, саме відкрита війна з Росією впливає на зміну поведінки вкладників найбільше: ріст короткострокових депозитів, перевага валютних заощаджень, зниження довіри до традиційних банківських моделей поширюються через невпевненість населення щодо подальшого розвитку подій в країні та можливих загроз.

Загалом, війна спричиняє всеохопні шок: економічний спад, знищення та занепад фінансової інфраструктури, відтік капіталу, зростання ризиків, дефіцит ліквідності – усе це разом радикально підриває стабільність банківської системи.

У багатьох випадках, коли приватні банки або комерційні фінансові установи не витримують цих шоків, держава і її фінансові інституції (приміром, центральний банк чи державні банки) стають «остання лінією оборони». Під час війни державні банки часто використовуються як засіб підтримки критичних державних і соціальних функцій: виплати заробітної платні, соціальної допомоги і пенсійного забезпечення, фінансування державних закупівель та оборонних видатків тощо. Це дозволяє підтримувати мінімальну операційну здатність економіки, навіть коли приватний сектор занепадає. Державні банки, як правило, мають більше ресурсів або гарантовану підтримку з боку держави, що дає їм перевагу у кризовий період, тоді як приватні банки втрачали ліквідність або виходили з ринку [27].

Водночас регулятор – центральний банк або відповідний наглядовий орган – приймає надзвичайні заходи. Серед таких заходів – пом'якшення регуляторних вимог щодо капіталізації чи резервів, посилення фінансового моніторингу, надання ліквідності банкам, створення спеціальних програм фінансової підтримки. Це

дозволяє дещо пом'якшити шоки й утримати банківську систему на плаву. Наприклад, регулятор може відмовитися карати банки за тимчасове незабезпечення капіталу, натомість вимагаючи прозорості і відкритості щодо фінансового стану [30], адже підтримка банківського сектору державою – найвагоміший чинник виживання банків у часи війни та потужних потрясінь.

Водночас, навіть коли банки виживають, банківська система зазнає структурних змін: змінюється поведінка клієнтів, джерела ресурсів, бізнес-моделі банків, акценти на ліквідність, ризик-менеджмент, цифрові канали тощо. Війна змушує банківський сектор пристосовуватися: зростає роль цифрових онлайн-послуг, скорочується кількість фізичних відділень, змінюються механізми депозитних і кредитних операцій, змінюються ризики тощо. У країнах, що перебувають у стані війни, спостерігається зменшення кількості банківських відділень і фінансових посередників, але при цьому частка віддаленого обслуговування (зокрема – за допомогою цифрових послуг) зростає, що допомагає забезпечити доступ населення до фінансових послуг [31]. Тобто, держава та її інституції часто стають стабілізуючим чинником у кризових умовах, дозволяючи банківському сектору вижити хоча б на базовому рівні, зберегти мінімальні функції та забезпечити критичні грошові потоки населення і бізнесу.

У постконфліктні або кризові періоди банківські системи зазвичай переживають глибоку трансформацію – не лише через надзвичайні шоки, але й через необхідність адаптації до нових економічних, політичних і соціальних реалій. Ці зміни часто охоплюють як окремі банки, так і весь сектор загалом. З одного боку, проблемні кредити (non-performing loans, NPL), накопичені під час війни або кризи, стають серйозною перешкодою для фінансового оздоровлення банків. У багатьох країнах та ситуаціях застосовують механізми реструктуризації таких позик – через зміни умов для позичальників, списання частини заборгованості, подовження строків, зміну відсоткових ставок тощо. Така процедура має відбуватися на системній основі, із суворим нормативним підходом, і бути однаковою по всіх банках, щоб мінімізувати ризики і запобігти хаотичним великим втратам [32].

У цьому контексті процеси фінансової або корпоративної реструктуризації банків стають важливим інструментом оздоровлення фінансового сектору. У дослідженнях показано, що у кризові часи банки стикаються з падінням ліквідності, зростанням проблемних активів, втратами платоспроможності, що часто призводить до банкрутств, втрати довіри вкладників, загроз для цілого сектору. Реструктуризація – як злиття слабших банків, об'єднання активів, перерозподіл зобов'язань, рекапіталізація – є одним із шляхів стабілізації.

Коли банки – особливо дрібні та слабкі – не в змозі пережити шок, відбувається відтік капіталу та клієнтів: депозити переводяться в більш надійні установи або взагалі виводяться з системи. Це змушує банківський сектор пройти через консолідацію: закриття або злиття банків, зменшення кількості гравців, концентрація активів у сильніших (часто – державних або найбільших комерційних) банків. Така трансформація є частиною очищення сектору, адаптації до нових реалій і відновлення довіри. В досвіді кількох постсоціалістичних країн та банківських криз 1990-2000 років саме так відбувалося оздоровлення системи: слабкі банки зникали, ринок залишали лише ті, хто міг адаптуватися [33]. Після такого очищення та реструктуризації банківської системи часто змінюється модель функціонування банків. Бізнес-моделі стають більш «консервативними» – зосереджуються на стабільних депозитах, коротших зобов'язаннях, управлінні ризиками, підвищеній вимогливості до капіталу й ліквідності. У кризових умовах зростає актуальність ризик-орієнтованого управління, прозорості, внутрішнього контролю, стандартів фінансової звітності та нагляду [34].

Крім того, повоєнне або покризове відновлення зазвичай включає інституційні зміни: перегляд регуляторних вимог, зміни корпоративного управління, іноді – зміни у формі власності банків: держбанки можуть приватизовуватися або, навпаки, держава може консолідувати контроль над ключовими фінансовими установами для забезпечення стабільності. Такий підхід дає змогу державі гарантувати мінімальну стабільність під час невизначеності, зберегти критичні фінансові інструменти, відновити довіру. Це часто супроводжується очищенням

балансу банків, продажем або списанням проблемних активів, створенням спеціалізованих об'єднань або агентств для управління ненадійними та ризикованими активами.

У сучасному контексті, зокрема в країнах, що переживають війну чи кризу, цей процес реструктуризації може також супроводжуватися рефінансуванням банків з боку держави або центрального банку. Наприклад, у дослідженні 2024 року показано, що рефінансування може слугувати інструментом підтримки ліквідності та стабілізації банківського сектору в умовах воєнного стану, коли приватний капітал недоступний, а приватні банки знаходяться під сильним тиском [35].

Для економіки загалом така трансформація банківської системи означає, що навіть після значного шоку можна забезпечити відновлення фінансової інфраструктури – за умови, якщо реструктуризація, рекапіталізація й очищення сектору проведені системно, із зрозумілими правилами, прозорими процедурами та сильним регуляторним супроводом. У випадках, коли ці умови дотримані, банки, які залишилися, мають змогу адаптуватися до нових економічних реалій, зменшити ризики, відновити довіру клієнтів і в майбутньому сприяти економічному відновленню. Такий підхід до відновлення банківської системи після війни чи кризи має велику вагу для макроекономічної стабілізації та довгострокової стійкості.

2.2. Функціонування державних банків у Хорватії, Боснії і Герцеговині та Сербії

У міжвоєнний і повоєнний періоди на теренах сучасних Хорватії, Боснії та Герцеговини, Сербії тощо існувала низка банків, які обслуговували міські громади, підприємства, місцеві потреби – наприклад, Міська ощадна каса Загреба, що була заснована ще на початку XX століття, фінансувала міські проекти, покликані відновити та вдосконалити міську інфраструктуру. Після Другої світової війни, з утвердженням соціалістичного устрою, фінансова система Югославії зазнала націоналізації й централізації [36]. Основним центром грошово-кредитного

регулювання став National Bank of Yugoslavia (НБЮ), який відповідав за емісію грошей, стабілізацію валютного курсу (дінар), контроль над кредитуванням, грошовою масою, розподіл ресурсів [37]. У 1950-1960 роках – із перебудовами соціалістичної моделі – система почала еволюціонувати: деякі «ощадні / міські» банки й фінансові установи перетворювалися, з'являлися установи, що могли працювати не тільки як державні структури, а й як комерційні банки з елементами ринковості [38, 39]. Це давало певну гнучкість і підґрунтя для подальших змін.

Таким чином, до початку розпаду СФРЮ існувала доволі розгалужена, хоч і централізована банківська система – зі змішаним досвідом: від промислового і державного кредитування, місцевих ощадних кас, до обмеженої комерційної активності. Але вона вже мала структуру, на основі якої можна було будувати нові ринкові моделі. Початок розпаду СФРЮ в 1991-1992 рр. призвів до політичної, економічної та фінансової кризи [40]. Економіки республік зазнали серйозних потрясінь: гіперінфляція, знецінення валют, руйнування виробництва, торговельна та фінансова ізоляція [41]. Для банків це означало, що система, побудована на плановій економіці та централізованому регулюванні, втратила свою ефективність у нових умовах – розвал федерації, зміна валют, падіння корпоративного сектору, дефолти підприємств. У таких обставинах традиційні банки та фінансові механізми, які працювали за старими схемами, почали давати збій [42]. Водночас, у країнах, що ставали незалежними, з'явилася потреба створити нову банківську систему – таку, яка відповідала б ринковій економіці, приватному сектору, потребам підприємств і населення в умовах нових валют, нових регуляторів, нових економічних реалій. Це означало реформу, реструктуризацію, створення нових банків, зміну моделі власності та корпоративного управління [43].

У країнах, які колись входили до Соціалістична Федеративна Республіка Югославія (СФРЮ), перехід від соціалістичної економіки до ринкової супроводжувався значними змінами у структурі банківського сектору. Ці зміни мали як масштаб системної трансформації, так і суто інституційний характер.

У Хорватії прикладом такої трансформації є Privredna banka Zagreb (PBZ). PBZ була заснована в 1966 році як державний банк. На початку 1990 років вона була переведена у форму акціонерного товариства, а в грудні 1999 року пройшла повну приватизацію: 66,3 % акцій викупив італійський банк Banca Commerciale Italiana (BCI), а частка держави знизилась до 25 %.[44, 45] У 2000 році BCI став частиною великого європейського банківського голдингу Intesa Sanpaolo, і PBZ увійшла до цього міжнародного групового конгломерату. Паралельно, в Хорватії з'явилися й інші комерційні банки з приватним або іноземним капіталом – наприклад, Zagrebačka banka, яка, започаткована як муніципальна ощадна каса, в 1989 році перетворилась в акціонерний банк і вже з 1990-их років працювала як приватна [46]. Таким чином, банківський сектор країни трансформувався від державної монополії до мультиструктурного ринку з приватними, комерційними та іноземними гравцями.

У випадку БіГ трансформації також мали характер: після закінчення конфліктів і політичних змін, країна почала формувати нову банківську систему – з новими регуляторними органами, зміною моделі власності банків, відкриттям ринку для приватного та іноземного капіталу. Приватизація та відкриття іноземним банкам доступу до ринку стала одним із шляхів реструктуризації сектора. Ці процеси загалом охоплювали: перетворення державних банків у приватні, злиття або ліквідацію менших банків, зміну моделі корпоративного управління, перехід до стандартів ринкової банківської діяльності (включно з кредитуванням, депозитами, обслуговуванням приватних клієнтів, комерційним кредитуванням). У багатьох випадках – як у Хорватії – приватизація відкривала шлях для входження іноземних банків або груп, що приносило нові інвестиції, сучасні технології, управлінський досвід.

Таким чином, роль державних банків радикально змінювалася: від основної/домінуючої в системі – до однієї з багатьох, або до банків з нішевими чи спорадичними функціями, або – у випадку приватизації – вони просто ставали комерційними установами під контролем приватного чи іноземного капіталу. Це

означало, що приватні та іноземні банки дедалі сильніше домінували на ринку, формуючи нову банківську архітектуру. Така трансформація банківської системи мала важливі наслідки – як на рівні окремих банків (державних чи приватних), так і для фінансового сектору країни і економіки загалом.

У випадку Хорватії, після приватизації РВЗ та інших банків і входження іноземних гравців, банківський сектор зазнав консолідації: невеликі або слабкі банки або були поглинуті, або виходили з ринку, або реорганізовувалися. За даними на початок 2000-их років, 10 найбільших банків контролювали близько 80% ринку банківських послуг. Це означало, що фінансові потоки, кредитування, депозити концентрувалися в руках небагатьох великих установ, часто з міжнародним капіталом – що підвищувало стабільність, але також означало зростання залежності від зовнішніх інвесторів.

Таблиця 2.1

Порівняння основних показників країн, що перебували у стані війни, до та під час воєнних зіткнень

Країна	ВВП, млрд \$		Інфляція, %		Безробіття, %		HDI (індекс людського розвитку)	
Ірак	29,3 (2006)	279,6 (2024)	~50% (2006)	~6% (2024)	~30% (2006)	~15% (2024)	0,591 (2006)	0,695 (2023)
Боснія і Герцеговина	~2 (1995)	28,3 (2024)	—	1,7% (2024)	~70% (1995)	10,7% (2024)	0,669 (2000)	0,804 (2024)
Хорватія	11,3 (1993)	92,5 (2024)	~1500% (1993)	3% (2024)	10,5% (1993)	5,2% (2024)	0,674 (1993)	0,889 (2024)

джерело: складено автором

Зміна моделі власності й корпоративного управління – із державного на приватну чи іноземну – принесла нові стандарти: комерціалізацію банківської діяльності, впровадження нових фінансових продуктів, технологій (інтернет-банкінг, карткові сервіси, міжнародні операції), зміна клієнтської бази, орієнтація на ринкове

обслуговування як бізнесу, так і приватних клієнтів. У PBZ, наприклад, уже на початку 2000-их років запрацював інтернет-банкінг, і банк активно впроваджував технологічні та організаційні інновації.

Для економіки країни така трансформація відкривала можливості: приватизація і відкриття ринку для іноземних інвесторів означали притік капіталу, підвищення конкуренції, зростання якості банківських послуг, розвиток фінансового ринку, кредитування приватного сектору та бізнесу, що сприяло економічному росту, інвестиціям, модернізації. Водночас цей процес мав і ризики та негативні наслідки. Концентрація ринку в руках кількох великих банків означала, що невеликі або регіональні банки втрачали свою роль або зникали, що зменшувало банківську доступність для віддалених або сільських регіонів. Залежність від іноземного капіталу – надає переваги, але водночас робить сектор вразливим до зовнішніх шоків, змін у політиці інвесторів, міжнародних фінансових криз. Також, перехід від держвласності до приватної часто супроводжується «очищенням» балансів – списанням або реструктуризацією проблемних кредитів, рекапіталізацією банків, перерозподілом зобов'язань. В деяких випадках це може бути болючим: втрачено частину активів, зменшилася роль державних інструментів, зникли деякі державні програми або соціально-орієнтоване кредитування, оскільки приватні банки орієнтовані на прибуток, а не на політичні чи соціальні цілі.

У підсумку, трансформація банківської системи в цих країнах означала перехід до ринкової, сучасної моделі банківської справи – з приватними, комерційними, іноземними учасниками, більш гнучкою, конкурентною, технологічною. Це сприяло розвитку економіки, але також змінило роль держави, зменшило пряме державне фінансування через банки, і підвищило роль ринку, капіталу та зовнішніх інвесторів у банківській системі.

Вивчення трансформацій банківської системи Хорватії, Боснії і Герцеговини та Сербії показує, що перехід від соціалістичної моделі до ринкової в умовах воєнних конфліктів і після них мав як суттєві переваги, так і значні обмеження. До

ключових вигод належали модернізація банківського сектору, прихід іноземного капіталу, технологічне оновлення та посилення конкуренції, що зробило фінансові системи більш стійкими і здатними підтримувати приватний сектор. У Хорватії, наприклад, приватизація банків і інтеграція у європейські фінансові групи сприяли швидкому розвитку сучасних банківських послуг та стабільності ринку. У Боснії і Герцеговині приватизація і реформа інституцій створили умови для швидкого зростання депозитів і кредитування після війни, що сприяло макрофінансовому відновленню. Сербія, попри складніший політичний та санкційний контекст, також змогла провести очищення та реструктуризацію сектору, поступово інтегруючись у європейські фінансові практики.

Водночас досвід цих країн висвітлив низку обмежень: залежність від іноземних банківських груп зменшила автономність національних фінансових систем; приватизація державних банків інколи супроводжувалась втратою стратегічного впливу держави на кредитування ключових галузей; концентрація ринку у великих банках посилила нерівномірність доступу до фінансових послуг. Важливими уроками з цього досвіду є необхідність збалансованого підходу до участі іноземного капіталу, збереження або створення сильних інституцій державних банків розвитку, посилення регуляторного нагляду, а також поступовість реформ у країнах, що пережили або переживають війни. Трансформації мають поєднувати відкритість ринку та модернізацію з інструментами гарантування фінансової безпеки та збереження критично важливих функцій держави у банківському секторі.

2.3. Практика Сирії та Іраку: фінансова система під впливом тривалої війни та санкцій

У Сирії центральним елементом банківської системи є Центральний банк Сирії – державна установа, що відповідає за емісію національної валюти (сирійського фунта) [47, 48], регулювання грошово-кредитної політики, контроль над комерційними банками та валютними операціями. У 1966 році у Сирії були

націоналізовані всі комерційні банки, тобто весь банківський сектор опинився під повним контролем держави. Це означає, що до початку реформ 2000-х домінуючим був державний сектор – банківські установи чітко підпорядковувалися державному регулятору, а приватного чи іноземного капіталу в банках практично не було. З 2000-х років у Сирії розпочалися спроби реформ: влада надала ліцензії для приватних банків і навіть для банків із іноземним капіталом – за умови, що іноземці не набирають контрольної частки (частка іноземного капіталу обмежена до 49%) [49]. Проте, навіть після появи приватних банків і реструктуризацій, сектор залишався жорстко регульованим, а частина банківських функцій – контроль над обмінним курсом, валютні й торговельні операції – залишаються за Центральним банком. 2025 році в Сирії відбулась радикальна політична реорганізація: після падіння режиму Башара аль-Асада на чільну роль прийшов лідер колишнього опозиційного руху Хаят Тахрір аль-Шам (HTS) – Ахмед аль-Шараа, який отримав посаду тимчасового президента. Зміна влади супроводжувалася формуванням тимчасового уряду, прийняттям перехідної конституційної декларації та призначенням нового керівництва для ключових державних інституцій – серед них і Центральний банк Сирії [50, 51].

В Іраку серед ключових установ – Рафідаїн Банк, який довгий час був найбільшим держбанком і головним комерційним банком країни. Заснований 1941 року, він був націоналізований у 1960-х у межах хвилі націоналізацій банків і страхових компаній [52]. До конфліктів і санкцій Рафідаїн Банк володів значною часткою банківських активів Іраку, обслуговував широку мережу відділень, як по всій країні, так і за кордоном (наприклад, мав філії в Лондоні, Бейруті, Аммані та інших містах). Окрім Рафідаїн Банк, у Іраку існують спеціалізовані державні банки – наприклад, Real Estate Bank of Iraq, створений для кредитування житлових та інфраструктурних проєктів. Після 2003 року, зруйнування інфраструктури, війни та санкцій, банківська система зазнала істотних потрясінь: багато відділень було знищено, активи втрачено або розграбовано, потребувалася масштабна відбудова і модернізація [53, 54].

Таблиця 2.2

Порівняння деяких показників банківських секторів країн, що перебували у стані війни, у роки війни або найновіші з доступних

Країна	Коефіцієнт капіталізації (CAR), %	Непрацюючі кредити (NPL), %
Ірак	~4% (2007)	~30% (2007)
Боснія і Герцеговина	17,8% (2005)	12,3% (2000)
Хорватія	21,3% (2000)	12,2% (2011)

джерело: складено автором

Таким чином, до початку тривалого конфлікту і санкцій у Сирії та Іраку банківські системи були побудовані на домінуванні державних банків і державного регулятора, з обмеженою приватною або іноземною участю (особливо в Сирії), з великими держбанками та спеціалізованими установами (у Іраку). Після цього – система потрапила під значний тиск через політичні, економічні та військові потрясіння, що згодом сформувало основу для криз, трансформацій і викликів для банківської системи.

У Сирії поєднання тривалої громадянської війни та комплексних міжнародних санкцій призвело до глибокої ізоляції банківської системи від глобальних фінансових ринків. Багато державних і комерційних банків втратили доступ до міжнародних розрахункових систем, correspondent-рахунків та кредитних ринків – що означало, що жодні міжнародні перекази, зовнішня торгівля чи обслуговування боргів за кордоном практично стали недоступними [55]. Навіть якщо банки номінально працювали, їхня здатність вести нормальну міжнародну діяльність була серйозно обмежена; багато іноземних партнерів відмовилися від співпраці, а активи, які сирійські банки тримали за кордоном – заморожено [56]. Внутрішньо банківський сектор пережив критичний спад: в умовах економічного колапсу, гіперінфляції, обвалу виробництва, зниження попиту на кредити, зменшення комерційної активності, доходи банків упали, а якість активів значно погіршилась. Частина позичальників опинилися неспроможними обслуговувати кредити, що

призвело до накопичення великих обсягів проблемних кредитів (NPL). Збитки підсилювалися зменшенням депозитів – люди виходили з банків через недовіру, невпевненість або можливість вивести кошти за кордон. Функціонування багатьох відділень стало неможливим: через бойові дії – руйнування інфраструктури, нестабільність, загрозу безпеці – банки закривали філії, часто в регіонах із активними бойовими діями. Це серйозно обмежило доступ населення до фінансових послуг, звівши обслуговування клієнтів до мінімуму. У таких умовах навіть ті банки, які залишилися «на плаву», фактично втрачали функціонал: платежі, перекази, кредитування, міжнародні операції – все це стало або дуже обмеженим, або нерелевантним.

Таблиця 2.3

Порівняння деяких показників банківських секторів країн, що перебували у стані війни, останні доступні дані

Країна	Коефіцієнт капіталізації (CAR), %	Непрацюючі кредити (NPL), %	Покриття NPL (резерви)
Ірак	41,9% (2023)	~16% (2023)	—
Боснія і Герцеговина	19,5% (2024)	~3,5% (2024)	78,4% (2023)
Хорватія	22,3% (2024)	~3% (2024)	66,2% (2023)

джерело: складено автором

У Іраку, особливо через декілька військових конфліктів (війни, санкції, окупації), великі державні банки, як-от Рафідаїн Банк, зазнали серйозних втрат: частина відділень була знищена або зруйнована, обсяги активів втрачено через розграбування, а банківська інфраструктура потребувала масштабної відбудови. Після війн банк мусив проходити програму капітального і технологічного відновлення: модернізацію, оновлення систем, обладнання, відновлення зв’язку й клієнтської бази. В обох країнах довіра населення та бізнесу до офіційних фінансових інститутів істотно похитнулася. Люди уникали довгострокових депозитів або кредитів, переводили заощадження в іноземну валюту, тримали

заощадження «поза банками» або в готівці, що ще більше підсилювало ліквідні проблеми у фінансових установ. У Сирії банківська система фактично перетворилась на мережу з високим ризиком: навіть приватні банки, хоча й лишалися формально діючими, мали труднощі з обслуговуванням клієнтів, з валютними операціями, з переказами; деякі їхні відділення були зачинені через безпекові ризики.

Унаслідок тривалої війни та міжнародних санкцій банківський сектор Сирії зазнав глибоких структурних втрат. Фізичні відділення були зруйновані або закриті через небезпеку, проблеми з логістикою та зв'язком: у перші роки конфлікту значна частка приватних і державних гілок банків припинила нормальну роботу [57]. Баланси банків скоротилися, багато кредитів стали непрацюючими, банки зазнали масових списань — як через невиплати, так і через втрату застав на тлі руйнувань або дефолтів. Зміни в обсягах господарської активності, падіння бізнесу, скорочення доходів населення зменшили попит на кредити, зменшили обсяги депозитів, що додатково ущільнило кризу ліквідності. Міжнародна ізоляція фінансового сектору — закриття кореспондентських рахунків, замороження активів за кордоном, заборона на фінансові операції у доларах та в інших валютах — практично відсікла сирійські банки від зовнішніх ринків капіталу. Це спричинило колапс зовнішньоекономічних операцій, ускладнило імпорт, експорт, інвестиції та міжнародні перекази — критично для країни, яка виживає за рахунок ряду імпортних товарів, енергоресурсів і зовнішньоекономічних зв'язків. В умовах слабкої економіки та часткового або повного дефолту багатьох підприємств, банки вже не могли виконувати свою традиційну роль — кредитора, фінансового посередника, двигуна економічного відновлення.[58] Однак, незважаючи на значний тиск, банківська система в Сирії — хоча й зі зменшеними можливостями — не повністю зруйнована: деякі державні та приватні банки продовжують працювати, хоч і з дуже обмеженим функціоналом. Це дає шанс на відновлення, особливо зараз, коли санкції поступово скасовуються, з'являються сигнали про

нормалізацію зовнішньоекономічних зв'язків, і зростає інтерес до реконструкції країни.

У випадку Іраку, великих державних банків, таких як Рафідаїн Банк або Торговий банк Іраку [59], економічні шоки – коливання цін на нафту, санкції, політична нестабільність – підривали кредитну активність, якість активів і капіталізацію. Додатково, залежність банків від бюджетних коштів та державних потоків зробила їх дуже уразливими до зовнішніх шоків: коли доходи від нафти скорочуються або міжнародні розрахунки блокуються – банки втрачають ліквідність, стають неспроможними виконувати свої зобов'язання [60]. Нестача фінансової інклюзії, низька «банківська щільність» (частка населення з доступом до банківських послуг), велика залежність від готівкових розрахунків і тіньових схем – усе це суттєво обмежує здатність банків бути рушіями відновлення економіки. Навіть якщо деякі банки мають резерви, стару інфраструктуру або державну підтримку – без масштабної реконструкції, модернізації, міжнародної інтеграції, і стабільної політичної ситуації їхній вплив на економіку буде обмежений. Проте зміни на міжнародній арені – ослаблення санкцій, повернення до нормальних фінансових зв'язків – відкривають потенційні можливості: інвестиції, відновлення інфраструктури, реструктуризацію банків, повернення довіри до формальних фінансових інститутів. Якщо буде здійснена значна рехабілітація сектору – банки можуть знову стати важливим каналом інвестицій та кредитування, підтримки відбудови, міжнародних операцій. Проте успіх цього шансу залежить від політичної стабільності, прозорого регулювання, відновлення інституцій та довготривалої підтримки фінансового сектору.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

3.1. Сучасний стан державного банківського сектора України в умовах війни

Упродовж відкритої війни з Росією банківський сектор України зіштовхнувся з раніше небаченими викликами – військовими ризиками, макроекономічною нестабільністю, зниженням довіри населення, валютною волатильністю тощо [61]. Водночас, незважаючи на ці чинники, державні банки та банківська система загалом змогли виявити стійкість, адаптуватися до нових умов та навіть продемонструвати зростання основних показників: капіталізації, ліквідності, активів, депозитів, кредитування та прибутковості.

За даними Національного банку України, банківський сектор пройшов складне випробування на стійкість у 2025 році: результати стрес-тестів 21 найбільшого банку, що володіють понад 90% усіх активів показали, що сектор має значний запас міцності для продовження кредитування та збереження платоспроможності навіть в умовах тривалої війни. За підсумками ж 2024 року обсяг чистих активів ліквідних банків зріс на 16,2% (за фіксованим обмінним курсом на початок року) [62]. При цьому частка державних банків у структурі активів залишається значною – на кінець 2024 року державні банки володіли 53,3% чистих активів.

Водночас банки зберегли високий рівень ліквідності. Згідно з даними Організації економічного співробітництва та розвитку, середні ліквідні резерви банків перевищували регуляторні нормативи у понад три рази: за деякими оцінками ліквідність становила близько 324% від нормативу станом на травень 2023 [63].

Незважаючи на війну, загальний обсяг депозитів фізичних та юридичних осіб у гривні у банках зріс. Станом на 1 січня 2025 року клієнтські депозити у гривні досягли приблизно 1,9 трлн грн (зокрема приблизно 0,8 трлн грн склали роздрібні кредити, а – приблизно 1,1 трлн грн – корпоративні кредити) [64]. Це означає, що за час війни банки, попри великі ризики, змогли утримати довіру населення і

бізнесу. Для державних банків це особливо важливо, оскільки стало джерелом стабільної ресурсної бази в умовах все більшої обмеженості державних ресурсів, адже, попри військові ризики та нестабільність, банківський сектор демонструє відновлення кредитної активності. За даними НБУ, мережа банків надавала нові гривневі кредити бізнесу та населенню протягом 18 місяців поспіль до кінця 2024 року. Обсяги нетто-кредитів бізнесу у гривні зросли: за 2024 рік загальне зростання за рік склало понад 20%, при цьому кредитування малого та середнього бізнесу (SME) показало навіть вищі темпи.

Це свідчить, що навіть в умовах війни банки намагаються підтримувати економіку, зокрема – бізнес. Це є важливим чинником для збереження робочих місць і відновлення економічної активності. Банківський сектор в цілому показує високу прибутковість. За 2024 рік чистий прибуток значно перевищив довоєнні показники: зростання активів і доходів від державних цінних паперів, а також стабільна клієнтська база, дозволили банкам залишатися прибутковими навіть в умовах підвищених доходів державного бюджету. Так, згідно зі звітом 2025 року, рентабельність активів склала 4,59%, а рентабельність капіталу – 39,59 %, що перевищує показники 2021 року (до війни). При цьому процентні доходи залишаються головним джерелом доходів (близько 71 %), комісійні – близько 21 %. Частина банків також продовжує інвестувати у державні облігації як спосіб підтримувати дохідність і зберігати ліквідність [65].

Хоча війна несла серйозні ризики для кредитних портфелів – зниження доходів підприємств і населення, ризики несплати, руйнування активів – станом на початок 2025 року спостерігається поступове поліпшення якості кредитів. За даними аналітиків, рівень проблемних кредитів (NPL) зменшився: у 2023 році NPL-ratio підіймався майже до 39.3%, але до січня 2025 знизився до близько 30.3%. У державних банків також спостерігалось зменшення частки NPL – це дає змогу частково перевести проблемні кредити до подальшого управління або реструктуризації. У звітах НБУ відображено, що станом на середину 2025 року

ключові показники – капітал, ліквідність, прибутковість, якість кредитів – перебувають на "високих за історичними мірками рівнях".

Загалом, попри війну, банківська система України демонструє дивовижну стійкість. Банки зберегли ліквідність, збільшили активи, підтримали депозитну базу, відновили кредитування, забезпечили доходи і прибутковість. Це стало можливим завдяки злагодженим діям регулятора, адаптації банків, підтримці держави, а також стабільному рівню довіри з боку населення та бізнесу. Водночас залишається підґрунтя для тривоги: війна продовжується, економіка перебуває під постійними шоками, а ризики для кредитних портфель і макроекономічні ризики – великі. Тому хоча сьогодні стан є стабільним, подальший розвиток залежатиме від безпеки, макрополітичної стабільності, відновлення економіки, дотримання стандартів ризик-менеджменту і довгострокових реформ

3.2. Визначення основних викликів для українського банківського сектору

В умовах повномасштабної війни українські банки опинилися під потужним тиском зовнішніх та внутрішніх ризиків – від руйнування економічної інфраструктури до дефіциту ліквідності, зниження платоспроможності позичальників та підвищених операційних ризиків. Ці виклики одночасно створюють як загрозу стабільності, так і потребу в адаптації банківської моделі.

Війна завдала удару по бізнесу та фізичним особам: зменшення доходів, руйнування активів, тимчасове або тривале припинення господарської діяльності, втрати майна, зсуви трудової мобільності – усе це негативно впливає на спроможність позичальників обслуговувати кредити. У 2022–2023 роках спостерігалось значне зростання частки непрацюючих кредитів (NPL) у портфелях банків. За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку, рівень NPL у банківській системі зріс приблизно на 12,6% від довоєнного рівня, до максимуму 39.3 % у травні 2023 року. У підсумку банки постали перед необхідністю створювати значні резерви для покриття можливих втрат, що підвищує навантаження на їхню капіталізацію та прибутковість [29]. Це з одного

боку – питання ризику, а з іншого – виклик для банків, які мають шукати баланс між наданням кредитів для підтримки економіки та обережністю в умовах високого ризику дефолту [9].

В умовах війни підвищується ризик ліквідності: нестабільність доходів клієнтів і бізнесу, можливі відтоки депозитів, зниження нових вкладів, а також дестабілізація через валютні коливання або макроекономічні шоки. Хоча на сьогодні ліквідність банківського сектору не викликає занепокоєнь у регулятора, і банкам рекомендовано зберігати «консервативні підходи» як резерв на випадок майбутніх шоків. Проте це не означає, що ризик ліквідності зник – оскільки економіка лишається нестабільною, а попит на кредити та заощадження коливається [66]. Окрім того, через війну банки – як і їхні клієнти – змушені адаптовувати свою бізнес-модель: існуюча структура пасивів і активів може змінюватися, частина їхніх ресурсів може спрямовуватися у державні цінні папери або державні облігації, що впливає на звичну кредитну діяльність.

Війна – це не лише економічна, а й фізична загроза: обширні руйнування інфраструктури, проблеми з енергопостачанням, логістикою, комунікаціями тощо [9]. Це впливає на здатність банків надавати свої послуги: працювати фізичним відділенням, здійснювати інкасацію, підтримувати ІТ-інфраструктуру, забезпечувати операційну безпеку тощо. Збої або вимушені зупинки можуть призводити до повної або часткової втрати доступу послуг для клієнтів, а також створювати додаткові витрати на адаптацію. Окрім того, війна породжує надзвичайно високі макроекономічні ризики: політичну нестабільність, коливання валютних курсів, інфляцію, знецінення застав, падіння попиту – усе це ускладнює прогнози і планування для банків.

Через підвищений ризик банки стали обережнішими у видачі нових кредитів – як корпоративним клієнтам, так і населенню. Попит на нові позики суттєво скоротився, оскільки бізнес не впевнений у своїй спроможності генерувати прибутки, багато підприємств припинили або обмежили діяльність, частина – взагалі зупинили виробництво. Для економіки це означає, що кредитування, яке

могло би підтримати відновлення, інвестиції та розвиток бізнесу, значно обмежене. Це – серйозний виклик для банків: з одного боку потрібно підтримувати стабільність, з іншого – банківська система має бути інструментом для відновлення економіки [24].

Багато непрацюючих або проблемних кредитів – «спадщина» докризових або довоєнних років, коли якість кредитування була нижчою, а контроль ризиків – слабшим. З початком війни ці зобов'язання стали критичним тягарем для банків, особливо для державних, які поглинули значну частку таких активів. Потрібно багато ресурсів, часу та зусиль для перегляду портфелів та подальших дій із ними – що ускладнює стабілізацію та погіршує ризиковий профіль банків. Це може стримувати їхню здатність до нових кредитів або інвестицій.

Сукупність цих викликів – кредитних, ліквідних, операційних, макроекономічних – формує значну системну напругу. Якщо банки не зможуть ефективно управляти ризиками, резервами і активами, зростає ймовірність масштабних проблем: подальше зростання NPL, недостатня капіталізація, втрата довіри вкладників, зменшення кредитування, обмежені можливості для підтримки економіки. З іншого боку, успішна адаптація – через коригування кредитної політики, консервативне управління ризиками, диверсифікацію активів, підтримку ліквідності – може забезпечити відносну стійкість банків, навіть у складних умовах війни. Регулярне оновлення оцінки кредитної якості, підвищена обережність при видачі нових позик, страхування операцій, резерви під потенційні втрати – це ті механізми, що дозволяють банкам виживати в кризових умовах.

3.3. Застосування міжнародного досвіду: можливості адаптації успішних практик

Аналіз міжнародного досвіду функціонування банків у країнах, що пережили війни дає змогу зрозуміти, які інституційні й операційні механізми дозволяють фінансовим установам зберігати життєздатність у надзвичайних умовах, адже вони демонструють різні моделі поведінки банківських систем – від повної деградації

під впливом ізоляції й економічного краху до поступового відновлення завдяки цілеспрямованим зусиллям держави, міжнародним зв'язкам і гнучкому ризик-менеджменту. Стратегічний досвід Іраку після 2003 року демонструє, що державні банки можуть стати основою для фінансової стабілізації та відбудови у воєнних і повоєнних умовах. Державні банки зосередили свою діяльність на критично важливих функціях: забезпеченні зовнішньоторговельних розрахунків, страхуванні міжнародних платежів та відновленні імпорتنих ланцюгів, необхідних для базового економічного функціонування. Цей досвід показує, що навіть за умов правової нестабільності та руйнування економічної системи державний банк може виконувати роль стабілізатора, якщо має чітко визначене завдання та інституційну підтримку.

Найважливішим аспектом цього прикладу є швидке встановлення кореспондентських відносин державних банків із міжнародними фінансовими інституціями. Після війни Ірак був частково ізольований від світової фінансової системи, однак держава працювала над отриманням доступу до глобальних розрахунків через міжнародні банки-партнери. Це дозволило відновити імпорт критичних товарів – енергоносіїв, обладнання, ліків – у той час, як приватні банки країни не мали змоги забезпечити такі операції. Таким чином, державні банки стали каналом інтеграції країни назад у світову економіку. У повоєнні часи державні банки Іраку також сприятливо вплинули на довіру населення до державних установ і влади. У ситуації, коли приватний сектор був ослаблений, а серед населення та бізнесу зберігалася висока недовіра до фінансової системи, державні банки виступали гарантами стабільності, забезпечуючи безперебійність грошових платежів і мінімальну прогнозованість для підприємств в умовах, коли передбачити. Досвід Іраку свідчить, що у країнах із порушеним економічним ландшафтом державний банк може виконувати функцію «першої лінії» відновлення економічної інфраструктури, якщо його діяльність підкріплена ресурсами, зовнішньою підтримкою та прозорою операційною моделлю.

Для України цей досвід є релевантним у контексті сучасної війни, оскільки українські державні банки вже відіграють роль провідних операторів платежів, кредиторів інфраструктурних проєктів та посередників у міжнародних програмах підтримки. Досвід Іраку демонструє, що посилення ролі державних банків у сфері фінансування зовнішньої торгівлі, управління відновлювальними програмами та забезпечення макрофінансової стабільності може надати економіці додаткову стійкість. Успішне застосування цієї моделі в Україні можливе за умов збереження прозорості, достатньої капіталізації, а також розширення кореспондентських зв'язків, що є критичними у періоди геополітичних та військових потрясінь.

Досвід Сирії демонструє, що під час тривалого конфлікту найважливішим викликом для банківського сектору стає підтримання ліквідності та управління якістю активів. Дослідження впливу сирійської кризи на ефективність банків показують, що основними детермінантами виживання та збереження операційної здатності банків були капітал, депозитна база та якість кредитного портфеля. Банки, які мали вищі показники достатності капіталу та диверсифікованіші джерела фінансування, зберігали стабільність, навіть попри значне зростання непрацюючих кредитів та падіння економічної активності.

Під час громадянської війни в Сирії різке падіння довіри населення до фінансових інституцій призводило до скорочення депозитів і зростання попиту на готівку. Це створювало додатковий тиск на ліквідність, а банки мусили нарощувати резерви та переходити до консервативних інвестиційних стратегій. Дослідження банківського сектору Сирії показує, що банки, які змогли оперативно адаптувати свої портфелі та уникнути надмірної концентрації ризиків, демонстрували відносно кращу фінансову стійкість. Цей досвід вказує на ключову роль гнучкого управління ризиками під час війни.

Для України цей досвід є важливим, оскільки українські державні банки вже працюють у становищі високої невизначеності. В умовах збройної агресії Росії зростають кредитні ризики, потреба в ліквідності та важливість диверсифікації портфеля, що вимагає посилення якісного управління ризиками. Приклад Сирії

підтверджує, що прогнозованість, наявність буферів ліквідності та консервативні стратегії формування кредитного портфеля є критичними для державних банків, що працюють у воєнних умовах.

Повоєнний стан банківського сектору Хорватії пропонує окремо цінний приклад того, як державні банки можуть підтримувати відновлення завдяки дієвому інституційному дизайну. Хорватський банк відновлення та розвитку (HBOR), заснований у 1992 році в умовах воєнних дій, став основною установою для фінансування інфраструктурних проєктів, експорту та бізнесу. Після війни HBOR був інтегрований у європейські фінансові програми, забезпечуючи прозоре управління коштами та участь іноземного капіталу у проєктах реконструкції, що дозволило прискорити економічне відновлення. Приклад Хорватії демонструє: навіть у важкій післявоєнній ситуації державний банк може ефективно залучати зовнішні ресурси, якщо він працює прозоро та в інтегрованому правовому полі.

Подібна логіка простежується і в Боснії та Герцеговині, де після завершення війни були створені державні інститути розвитку, зокрема Банк розвитку Федерації Боснії і Герцеговини (DBFBiH). Він став одним з основних каналів залучення зовнішніх коштів від міжнародних донорів, ЄБРР та інших організацій, спрямовуючи фінансування у відновлення знищеної інфраструктури та підтримку малого та середнього бізнесу. Досвід Боснії демонструє, що навіть при складній політичній фрагментації державний банк може виконувати стабілізуючу функцію, якщо він має прозорі механізми роботи, міжнародну підтримку та чіткий інституційний мандат.

Окрім того, у Хорватії після війни однією з основних складових відновлення фінансового сектору стала реорганізація банківського ринку, що супроводжувалась приватизацією або перетворенням державних фінансових установ. Наприклад, Zagrebačka banka – один із найбільших банків Хорватії – зазнав приватизації після завершення усіх заходів повоєнної стабілізації, і згодом став частиною міжнародної фінансової групи. Такий підхід – передача банків із державної власності до приватної або іноземної – сприяв швидшому пристосуванню Хорватії

до ринкових умов після десятиліть планової економіки, притоку приватного капіталу і підвищенню ефективності банківських послуг у порівнянні з державним сектором.

Цей приклад Хорватії демонструє, що повоєнна приватизація банків може не лише розвантажити державу від тягара управління комерційною банківською діяльністю, а й стимулювати модернізацію, залучення міжнародного капіталу, підвищення конкурентоспроможності системи.

Аналіз досвіду інших країн показує, що стійкість і ефективність банківського сектору в умовах війни або після неї значною мірою залежать не лише від оперативних показників капіталу, ліквідності чи якості активів, а й від структури власності, інституційного устрою та здатності адаптувати банківську модель до нових викликів. Там, де зберігалася або відновлювалася прозорість, міжнародні зв'язки й компетентне управління, банки могли виконувати функцію стабілізаторів і надійних рушіїв відновлення. Там, де ці умови були порушені – як, приміром, у Сирії – банківський сектор занепав, втратив спроможність підтримувати економіку й бізнес й потребує набагато більших зусиль для відновлення.

3.4. Рекомендації щодо підвищення стійкості та ефективності державних банків в Україні

Розробка рекомендацій щодо підвищення стійкості та ефективності державних банків України потребує врахування як внутрішніх викликів, так і міжнародного досвіду країн, що пройшли через воєнні конфлікти. Аналіз кейсів Хорватії, Боснії і Герцеговини, Сербії, Сирії та Іраку показує, що здатність банківської системи зберігати стабільність у кризових умовах залежить від поєднання достатньої капіталізації, якісного управління ризиками та своєчасних структурних реформ.

З огляду на масштаби руйнувань, високий рівень невизначеності та необхідність післявоєнного відновлення, українські державні банки мають адаптувати ті елементи міжнародних практик, які довели свою ефективність у складних умовах. На цій основі у підрозділі сформовано три ключові напрями

рекомендацій, здатні зміцнити фінансову стійкість держбанків і забезпечити їхню роль у підтримці економіки під час війни та в період відбудови:

1. Підвищення капіталізації державних банків
2. Поліпшення управління ризиками та кредитної політики
3. Повторна приватизація націоналізованих банків

Підвищення рівня капіталізації є фундаментальною умовою стійкості державних банків у період війни. Міжнародний досвід показує, що капітал виконує не лише функцію фінансового буфера, але й відіграє критичну роль у збереженні довіри вкладників і здатності банку продовжувати кредитування економіки в умовах підвищених ризиків. Дослідження впливу сирійського конфлікту на роботу банків демонструє, що найбільш суттєвими факторами виживання банків були достатність капіталу, депозитна база та якість активів. Банки з вищою капіталізацією зберігали ліквідність та операційну стабільність навіть у ситуації різкого погіршення макроекономічного середовища та стрімкого зростання непрацюючих кредитів.

Значення капіталу для забезпечення стійкості підтверджується і ширшими узагальненими дослідженнями банків у країнах, що переживають конфлікти. У роботі, присвяченій аналізу банківських секторів у нестабільних державах, відзначено, що війна автоматично призводить до збільшення кредитного ризику, погіршення якості портфеля, відтоку депозитів та падіння прибутковості. Ті інституції, які входили у кризу з міцними капітальними буферами, демонстрували набагато вищу здатність підтримувати стійкість, уникати дефолтів та зберігати довіру клієнтів.

Таким чином, капіталізація – це не лише один із показників нормативного регулювання, а й ключовий елемент антикризового захисту, без якого навіть добре керовані банки не можуть ефективно протистояти шокам воєнного часу.

Для України питання капіталізації має особливе значення, оскільки держбанки виконують стратегічні функції: забезпечують державні програми, кредитують критичні галузі, обслуговують виплати соціального характеру, підтримують

оборонну економіку та інфраструктуру. У період повномасштабної війни зростає кількість реструктуризацій, частка ризикових позичальників, обсяг непрацюючих кредитів, а також потреба у додатковій ліквідності. У таких умовах зміцнення капіталу стає ключовою передумовою стабільної роботи всього державного банківського сектору.

Механізми підвищення капіталізації можуть включати як бюджетні докапіталізації, так і реінвестування прибутку, конвертацію боргових зобов'язань держави у капітал, залучення міжнародної фінансової підтримки та участь багатосторонніх організацій (Світового банку, ЄБРР, МФК) у структурних програмах. Міжнародний досвід постконфліктних країн підтверджує, що поєднання внутрішніх ресурсів та зовнішніх механізмів підтримки дозволяє уникати різких криз ліквідності та забезпечує банкам основу для збереження кредитної активності. Саме така модель створює стійку фінансову «подушку», яка дозволяє державним банкам підтримувати ключові сектори економіки навіть у найбільш напружені періоди.

Покращення управління ризиками є центральним елементом стійкості банківської системи в умовах війни, оскільки саме кредитні, ліквідні та операційні ризики різко зростають у період активних бойових дій. Міжнародний досвід країн, що переживають конфлікти, демонструє: ті банки, які мали гнучкі та якісні системи контролю ризиків, значно краще адаптувалися до умов невизначеності. Дослідження ефективності банків у Сирії в період війни показують, що платоспроможність, адекватна ліквідність та ефективне управління кредитним портфелем були критичними у запобіганні втратам і забезпеченні безперервності операцій. Зокрема, якість активів та здатність банку швидко реагувати на їх погіршення істотно впливали на фінансові результати установ.

У країнах із зруйнованими або фрагментованими економіками – як у Сирії, Іраку або Лівані – саме неефективне управління ризиками призводило до накопичення значної частки непрацюючих кредитів, втрати ліквідності та неможливості підтримувати кредитування економіки. У протилежність цьому,

банки, які впроваджували системи раннього попередження, часті стрес-тести та адаптивні підходи до оцінки платоспроможності клієнтів, були здатні зберігати базові операції навіть у разі глибоких макрошоків. Підхід, орієнтований на проактивне управління портфелем і регулярну переоцінку ризиків, доводив свою ефективність в умовах, коли традиційні критерії кредитоспроможності переставали працювати.

Для України, де війна суттєво підвищила ризиковість кредитування бізнесу та населення, поліпшення систем управління ризиками має стати одним із пріоритетних напрямів модернізації державних банків. Це передбачає запровадження гнучких моделей скорингу, розширення практики адаптивних кредитних політик, оновлення методик оцінки ризиків на основі стрес-тестування та впровадження сучасних ІТ-рішень для моніторингу портфеля. Такі заходи дозволяють мінімізувати зростання непрацюючих кредитів, підвищити точність прогнозування ризиків і забезпечити збереження кредитної активності в критичних галузях економіки під час війни та відбудови.

Повторна приватизація націоналізованих державних банків може стати важливим інструментом підвищення ефективності банківського сектору після завершення активної фази війни. Досвід країн Центральної та Південно-Східної Європи показує, що передача права власності від держави до приватних або іноземних інвесторів сприяла модернізації банківських установ, зниженню політичного впливу на їхню діяльність та зростанню конкурентоспроможності. У Хорватії приватизація найбільших комерційних банків (наприклад *Zagrebačka banka*) у 1990–2000-х роках призвела до припливу міжнародного капіталу, підвищення прозорості та технологічної модернізації банківського сектору, тоді як держава зберегла окрему інституцію.

У повоєнній Боснії та Герцеговині подібний підхід дозволив залучити зовнішні інвестиції та зменшити тиск на державний бюджет, що було важливо на етапі відбудови. Комерційні банки країни були приватизовані, а державні фінансові установи розвитку зберегли цільовий мандат підтримки інфраструктури та малого

бізнесу. Така модель створила комбіновану систему, у якій ринок стимулював ефективність, а державні інституції залишалися важелем реалізації стратегічних програм.

Для України повторна приватизація може стати логічним продовженням реформ, якщо вона буде здійснюватися поступово, після стабілізації фінансового ринку та економіки. Вона здатна зменшити навантаження на бюджет, підвищити ефективність управління, забезпечити банкам доступ до сучасних технологій та міжнародних практик корпоративного управління. При цьому важливо зберегти хоча б один державний банк розвитку, який зможе фінансувати інфраструктурні проекти, експортоорієнтовані програми та відбудову. Так, як це було реалізовано в Хорватії та Боснії.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати функціонування державних банків у період воєнних конфліктів та визначити можливості використання міжнародного досвіду для зміцнення українського державного банківського сектору. Вивчення теоретико-методологічних засад засвідчило, що державні банки у кризових умовах виконують не лише фінансову, але й стратегічну та соціально-економічну функцію, забезпечуючи стабільність грошового обігу, підтримку ключових секторів економіки, реалізацію державних програм та збереження довіри населення. Аналіз праць міжнародних організацій та сучасних дослідників підтвердив, що стійкість банків у кризових умовах залежить від якості регулювання, рівня капіталізації та здатності інституцій швидко реагувати на погіршення макроекономічної ситуації.

Дослідження міжнародного досвіду країн, що пережили війни, виявило низку закономірностей. У Хорватії, Боснії і Герцеговині та Сербії ключовими факторами стабільності державних банків стали структурна перебудова, модернізація управління ризиками та поетапне реформування сектору, що супроводжувалося залученням зовнішнього капіталу та технологій. Досвід Сирії та Іраку показав, що нестача капіталу, високий рівень непрацюючих кредитів і слабкі механізми ризик-менеджменту різко знижують здатність банків протистояти затяжним конфліктам. Зіставлення цих кейсів дозволило визначити ті елементи міжнародних практик, які є релевантними для України та можуть бути адаптовані з урахуванням воєнного контексту.

Оцінка сучасного стану державних банків України показала їхню суттєву стійкість попри екстремальні умови війни, що стало можливим завдяки накопиченим після 2014 року реформам, посиленню регулювання та підтримці міжнародних партнерів. Утім, ідентифіковано низку системних викликів: зростання кредитних ризиків, необхідність нарощення капіталу, погіршення якості активів, потреба в розвитку цифрової інфраструктури та підвищенні ефективності

управління. Усе це потребує стратегічних рішень, спрямованих на довгострокову стабільність сектору.

На основі аналізу міжнародного досвіду та специфіки українських реалій у роботі сформовано три ключові напрями рекомендацій щодо підвищення стійкості та ефективності державних банків України. Першим є підвищення капіталізації, що дозволить банкам компенсувати збитки, пов'язані зі зростанням непрацюючих кредитів, і забезпечити необхідні фінансові буфери для продовження кредитної діяльності під час війни та відбудови. Другим є поліпшення системи ризик-менеджменту та кредитної політики, що передбачає впровадження адаптивних моделей оцінки платоспроможності, модернізацію процесів управління портфелем і посилення внутрішніх систем контролю. Третім напрямом є поетапна повторна приватизація націоналізованих банків, за зразком Хорватії та Боснії, із збереженням спеціалізованого державного банку розвитку, який забезпечуватиме фінансування стратегічних проєктів та відновлення.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило: міжнародний досвід має значний потенціал для посилення українського державного банківського сектору, але його адаптація потребує врахування воєнних ризиків, інституційної структури та стратегічних пріоритетів держави. Реалізація запропонованих в роботі рекомендацій сприятиме формуванню стійкої, модернізованої та ефективної системи державних банків, здатної виконувати ключові функції у період війни та створювати основу для економічного зростання у післявоєнний період. Робота також підкреслює важливість подальших досліджень, спрямованих на оцінку ефективності впроваджених реформ, вплив міжнародної фінансової підтримки та формування нових інструментів розвитку банківського сектору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національний банк України. Банки зберігають операційну стійкість та надають дедалі більше ресурсів економіці для подолання наслідків війни – Звіт про фінансову стабільність. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-zberigayut-operatsiynu-stiykist-ta-nadayut-dedali-bilshe-resursiv-ekonomitsi-dlya-podolannya-naslidkiv-viyni--zvit-pro-finansovu-stabilnist> (дата звернення: 09.10.2025).
2. Фінансова стабільність. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability> (дата звернення: 11.10.2025).
3. Крупка М., Ванькович Д., Кульчицький М. БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ В МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ. Економіка та суспільство. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-21> (дата звернення: 10.10.2025).
4. Igor D. SPECIALIZED DEVELOPMENT BANKS: ECONOMIC VIABILITY FOR UKRAINE. Herald of Kyiv National University of Trade and Economics. 2020. Vol. 134, no. 6. P. 77–88. URL: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020\(134\)08](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020(134)08) (дата звернення: 11.10.2025).
5. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ / В. Корнєєв та ін. Financial and credit activity problems of theory and practice. 2024. Т. 6, № 59. С. 11–23. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.59.2024.4533> (дата звернення: 11.10.2025).
6. Антонюк О. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ. Сталий

- розвиток економіки. 2024. № 3(50). С. 386–392. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-58> (дата звернення: 12.10.2025).
7. Сату Кахконен, Директор Світового банку у справах Білорусі, Молдови та України. Конкурентоспроможні державні банки з якісним управлінням та для кожного – передумова зростання України. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/opinion/2017/12/14/ukraine-state-banks> (дата звернення: 12.10.2025).
 8. Дослідження ринку банківських послуг: бар'єри на шляху розвитку конкуренції. Антимонопольний комітет України. 02.11.2020. URL: <https://amcu.gov.ua/news/doslidzhennya-rinku-bankivskih-poslug-baryeri-na-shlyahu-rozvitku-konkurenciyi> (дата звернення: 13.10.2025).
 9. Lisovol O. M., Naumenko S. G. Regulatory and legal regulation of competition in the banking services market. Uzhhorod National University Herald. Series: Law. 2025. Vol. 2, no. 86. P. 324–330. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.49> (дата звернення: 14.10.2025).
 10. Антимонопольний комітет України - Конкуренція на ринку банківських послуг: АМКУ надав пропозиції Кабміну. Головна | Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/news/konkurenciya-na-rinku-bankivskih-poslug-amku-nadav-propoziciyi-kabminu> (дата звернення: 14.10.2025).
 11. Союзники чи конкуренти: чотири держбанки зайняли майже 60% ринку кредитування бізнесу. Чи не затісно їм у цій ніші?. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/publications/20252769-soyuzniki-chi-konkurenti-chotiri-derzhbanki-zajnyali-majzhe-60-rinku-kredituvannya-biznesu-chi-ne-zatisno> (дата звернення: 14.10.2025).
 12. Кузьо Н., Косар Н., Питуляк Н. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ. Економіка та суспільство. 2024. № 64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-51> (дата звернення: 13.10.2025).

13. Cerra V., Saxena S. C. Growth Dynamics: The Myth of Economic Recovery. American Economic Review. 2008. Vol. 98, no. 1. P. 439–457. URL: <https://doi.org/10.1257/aer.98.1.439> (дата звернення: 15.10.2025).
14. Financial Sector. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector> (дата звернення: 15.10.2025).
15. Посеред війни Україна зберігає макроекономічну стабільність і розпочинає реформи. Міжнародний валютний фонд. 05.04.2023. URL: <https://www.imf.org/uk/news/articles/2023/04/05/cf-amid-war-ukraine-is-maintaining-macroeconomic-stability-and-embarking-on-reforms> (дата звернення: 15.10.2025).
16. Рада виконавчих директорів МВФ завершила перший перегляд програми в рамках Механізму розширеного фінансування (EFF) для України. Міжнародний валютний фонд. 30.06.2023. URL: <https://www.imf.org/uk/news/articles/2023/06/29/pr23249-ukraine-imf-exec-board-completes-1st-rev-eff-arrangement> (дата звернення: 15.10.2025).
17. Systemic risk: how to deal with it?. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/othp08.htm> (дата звернення: 16.10.2025).
18. Playing it safe: global systemically important banks after the crisis. Bank for International Settlements. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1909e.htm (дата звернення: 16.10.2025).
19. BIS releases report on connections between banks and nonbanks. ABA Banking Journal. URL: <https://bankingjournal.aba.com/2025/07/bis-releases-report-on-connections-between-banks-and-nonbanks/> (дата звернення: 16.10.2025).
20. About. Home. URL: <https://www.vienna-initiative.com/about/> (дата звернення: 16.10.2025).
21. The Vienna Initiative and financial stability in emerging Europe. CEPR. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/vienna-initiative-and-financial-stability-emerging-europe> (дата звернення: 16.10.2025).

- 22.2023 Bank Failures: Preliminary lessons learnt for resolution. Financial Stability Board. 10.10.2023. URL: <https://www.fsb.org/uploads/P101023.pdf> (дата звернення: 16.10.2025).
- 23.Sadura O., Pidhayna A. Financial stability of the banking system of Ukraine in the conditions of war. Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. 2023. Vol. 8, no. 4. P. 24–29. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-4-3> (дата звернення: 19.10.2025).
- 24.THE IMPACT OF THE BANKING SYSTEM LIQUIDITY ON THE VOLUME OF LENDING AND INVESTMENT IN GOVERNMENT SECURITIES DURING THE WAR / V. Rudevskia et al. Financial and credit activity problems of theory and practice. 2024. Vol. 1, no. 54. P. 37–50. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4283> (дата звернення: 19.10.2025).
- 25.П'ять визначних рис банківської системи воєнного часу. Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/04/10/148733894/> (дата звернення: 20.10.2025).
- 26.Національний банк України. Річний звіт Національного банку за 2024 рік: стійкість як фундамент для відновлення економіки. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2024-rik-stiykist-yak-fundament-dlya-vidnovlennya-ekonomiki> (дата звернення: 20.10.2025).
- 27.Ситник Н., Прицак Я. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: РИЗИКИ ТА ОЦІНКА БЕЗПЕКИ. Молодий вчений. 2023. № 6 (118). С. 94–98. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19>(дата звернення: 21.10.2025).
- 28.Abuelgasim M., Toumi S. Effects of Civil Wars on the Financial Soundness of Banks: Evidence from Sudan Using Altman's Models and Stress Testing. Journal of Risk and Financial Management. 2025. Vol. 18, no. 9. P. 476. URL: <https://doi.org/10.3390/jrfm18090476> (дата звернення: 22.10.2025).

- 29.Правдиковська І., Дорошенко Н. ВПЛИВ ВІЙНИ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ. Молодий вчений. 2022. № 9 (109). С. 150–153. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-32> (дата звернення: 22.10.2025).
- 30.Ukrainian financial system successfully resists the challenges of war - UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/ukrainian-financial-system-successfully-resists-the-challenges-of-war/> (дата звернення: 17.10.2025).
- 31.Rysin V., Pechenko R. STRUCTURAL CHANGES IN THE FINANCIAL SERVICES MARKET IN UKRAINE: IMPACT OF WAR. Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues. 2024. Vol. 8, no. 1. P. 22–33. URL: <https://doi.org/10.23939/semi2024.01.022> (дата звернення: 17.10.2025)
- 32.Rybak O., Puskov D. Restructuring of problem loans of banks in times of crisis. INNOVATIVE ECONOMY. 2020. No. 3-4. P. 65–70. URL: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.3-4.9> (дата звернення: 18.10.2025)
- 33.Rudevskа V. I., Khlan Y. V. THE RELATIONSHIP BETWEEN BANKING SECTOR DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019. Vol. 2, no. 29. P. 440–453. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171868> (дата звернення: 22.10.2025).
- 34.Владика Ю. П., Скиба Г. І., Турова Л. Л. MECHANISMS AND ORGANIZATION OF FINANCIAL RESTRUCTURING OF BANKING INSTITUTIONS AND ENTERPRISES BASED ON RISK-ORIENTED MANAGEMENT. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2025. No. 23. P. 127–134. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.23.14>(дата звернення: 24.10.2025).
- 35.Береславська О., Сапальов В., Супрун А. БЛАНКОВЕ РЕФІНАНСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД

- ВОЄННОГО СТАНУ. Економіка та суспільство. 2024. № 68. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-196> (дата звернення: 24.10.2025).
- 36.Томілін О. О., Гаврилова О. А., Демчук Г. С. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн. Полтава, 2009.
- 37.Національний банк Югославії: Бастіон грошової стабільності в країні, що змінювалася. WorldBanknoteStore. URL: <https://wbs.org.ua/natsionalnyi-bank-yuhoslavii-bastion-hroshovoi-stabilnosti-v-kraini-shcho-zminiuvalasja/> (дата звернення: 27.10.2025).
- 38.Penava M. B. BANKING OF CROATIA IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA. ResearchGate. 02.01.2013. URL: https://www.researchgate.net/publication/283295013_BANKING_OF_CROATIA_IN_THE_KINGDOM_OF_YUGOSLAVIA (дата звернення: 28.10.2025).
- 39.History - Zagrebačka banka. Zagrebačka banka d.d. URL: <https://www.zaba.hr/home/en/about-us/about-us/history> (дата звернення: 27.10.2025).
- 40.Соціально-економічний розвиток Союзної Республіки Югославії. Pidru4niki. URL: https://pidru4niki.com/18000708/istoriya/sotsialno-ekonomichniy_rozvitok_soyuznoyi_respubliki_yugoslaviyi (дата звернення: 25.10.2025).
- 41.Dreca N. Evaluation of Financial Performance of Banking Sector: Evidence from Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia and Slovenia. Journal of Economic and Social Studies. 2013.
- 42.REPORT AND RECOMMENDATION OF THE PRESIDENT OF THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT TO THE Public Disclosure Authorized Public Disclosure Authorized EXECUTIVE DIRECTORS ON A PROPOSED ENTERPRISE AND FINANCIAL SECTOR ADJUSTMENT LOAN IN THE AMOUNT OF DEM160 MILLION TO THE REPUBLIC OF CROATIA

43. Bosnia and Herzegovina: From Reconstruction to Development. The World Bank – Documents & Reports. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/260881498756490584/pdf/113378-BRI-BiH-IDA-at-work-BOSN-PUBLIC.pdf> (дата звернення: 27.10.2025).
44. Privredna banka Zagreb – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Privredna_banka_Zagreb (дата звернення: 26.10.2025).
45. Privredna banka Zagreb. Privredna banka Zagreb. URL: <https://www.pbz.hr/en/gradjani/nasa-grupa/Tko-smo-mi.html> (date of access: 26.10.2025)
46. Zagrebačka banka – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Zagrebačka_bank (дата звернення: 26.10.2025).
47. Central Bank of Syria - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Central_Bank_of_Syria (дата звернення: 28.10.2025).
48. Banking in Syria - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Banking_in_Syria (дата звернення: 28.10.2025).
49. From the Rubble of Collapse: Can Syria Rebuild Its Banking Sector? - Al-Estiklal Newspaper. URL: <https://www.alestiklal.net/en/article/from-the-rubble-of-collapse-can-syria-rebuild-its-banking-sector> (дата звернення: 29.10.2025).
50. Syria's 2025 Elections: End of the Assads, Rise of al-Sharaa, and the Question of Real Change - SyriacPress. SyriacPress. URL: <https://syriacpress.com/blog/2025/10/06/syrias-2025-elections-end-of-the-assads-rise-of-al-sharaa-and-the-question-of-real-change/> (дата звернення: 29.10.2025).
51. Al Jazeera. Syrian president al-Sharaa unveils transitional government. Al Jazeera. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2025/3/30/syrian-president-unveils-transitional-government> (дата звернення: 29.10.2025).
52. Rafidain Bank - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Rafidain_Bank (date of access: 29.10.2025).

- 53.المستثمر دليل. الرافدين مصرف. URL: <https://dalilak-inv.com/en/articles/415> (дата звернення: 29.10.2025). Real Estate Bank of Iraq - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Real_Estate_Bank_of_Iraq (дата звернення: 30.10.2025).
54. Real Estate Bank of Iraq - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Real_Estate_Bank_of_Iraq (дата звернення: 30.10.2025).
55. IMF Report Analyzes Effects of Syrian Conflict on Its Economy and Infrastructure. The New American. URL: <https://thenewamerican.com/world-news/asia/imf-report-analyzes-effects-of-syrian-conflict-on-its-economy-and-infrastructure/> (дата звернення: 30.10.2025).
56. Why haven't Syrian banks collapsed under sanctions and war? - Syria Intelligence. Syria Intelligence. URL: <https://www.syriaintel.com/economie-business/why-havent-syrian-banks-collapsed-under-sanctions-and-war/> (дата звернення: 30.10.2025).
57. Syria private banking sector 2025: collapse & reform. Karam Shaar Advisory LTD. URL: <https://karamshaar.com/syria-in-figures/syrias-private-banking-sector-collapse-consequences-and-a-path-forward/> (дата звернення: 30.10.2025).
58. Strategiecs Think Tank - Rebuilding the Syrian Economy After a 14-Year Crisis. Strategiecs Think Tank - Homepage. URL: <https://strategiecs.com/en/analyses/rebuilding-the-syrian-economy-after-a-14-year-crisis> (дата звернення: 30.10.2025).
59. Analysis of The Impact of Financial and Economic Crises on The Stability of Banks in Iraq For the Period (2005-2022). Frontline Marketing, Management and Economics Journal. URL: <https://frontlinejournals.org/journals/index.php/fmmej/article/view/759> (дата звернення: 31.10.2025).
60. Iraq Liquidity Crisis: The Intersection of External Pressures and Internal Challenges - Strategic Council on Foreign Relations. خانه - شورای راهبردی روابط.

- خارجی. URL: <https://www.scfr.ir/en/economy/344343/iraq-liquidity-crisis-the-intersection-of-external-pressures-and-internal-challenges/> (дата звернення: 31.10.2025).
61. Банки в Україні достатньо стійкі, попри війну – НБУ. Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/09/02/157796718/> (дата звернення: 01.11.2025).
62. National Bank of Ukraine. Banks Increase Lending for 1.5 Years Running, Have Sufficient Potential to Support Economy Going Forward – Banking Sector Review. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/banki-naroschuyut-kredituvannya-pivtora-roku-pospil-ta-mayut-dostatniy-potentsial-dlya-pidtrimki-ekonomiki-nadali--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 01.11.2025).
63. OECD. Mapping Ukraine’s Financial Markets and Corporate Governance Framework for a Sustainable Recovery. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/01/mapping-ukraine-s-financial-markets-and-corporate-governance-framework-for-a-sustainable-recovery_ba6fc369/866c5c44-en.pdf (дата звернення: 01.11.2025).
64. National Bank of Ukraine. NBU Annual Report 2024: Resilience as Foundation for Economic Recovery. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2024-rik-stiykist-yak-fundament-dlya-vidnovlennya-ekonomiki> (дата звернення: 02.11.2025).
65. Прибутковість українських банків під час війни: опубліковано дослідження. КОМЕРСАНТ УКРАЇНСЬКИЙ: останні новини України за СЬОГОДНІ. URL: <https://komersant.ua/prybutkovist-ukrainskykh-bankiv-pid-chas-viyny-opublikovano-doslidzhennia/> (дата звернення: 02.11.2025).
66. БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ ДЛЯ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ БАНКІВНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ | Економічний простір. Економічний простір. URL:

<https://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/324483> (дата звернення:
02.11.2025).